אמה גולדמן

חמישה מאמרים פמיניסטיים

אמה גולדמן

חמישה מאמרים פמיניסטיים

אמה גולדמן

חמישה מאמרים פמיניסטיים

ערכה ותרגמה: דפנה רוזנבליט

הקדמה מאת ד״ר חנה ספרן

π
פרדס הוצאה לאור

EMMA GOLDMAN

FIVE FEMINIST ARTICLES

מסת״ב: ISBN: 965-7171-14-8

רח׳ יוסף 28, הדר הכרמל, חיפה 33145
e-mail: contact@pardes.co.il

תשס״ה 2005

Printed in Israel

3 5 7 9 10 8 6 4 2

תוכן העניינים

הקדמה

מאת ד"ר חנה ספרן

אמה גולדמן היתה אחת מהאנרכיסטיות החשובות ביותר בתנועה האנרכיסטית, תנועה שהחלה לצמוח באירופה באמצע המאה ה־19, יחד עם צמיחתה של התנועה הסוציאליסטית ותוך התנגדות חלקית למרכסיזם. גולדמן היתה לוחמת בלתי נלאית לרעיונות האנרכיסטיים, היתה בעלת יכולת אינטלקטואלית ואומץ אישי מדהים שהביא אותה לא פעם לידי מחלוקת עם התנועה האנרכיסטית ומנהיגיה. בנאומיה הציבוריים ובמאמרים ומכתבים שכתבה בחייה הארוכים ומלאי הפעילות היא עסקה לא אחת בשאלות של חירות האדם והאשה תוך דיון בנישואין, זנות וסחר בנשים, מיניות ואהבה. גולדמן היתה שותפה למאבקים רבים של ארגוני הפועלים, להתנגדות למוסדות השלטון, ולחמה למען ביטול האיסור על שימוש באמצעי מניעה בארצות־הברית. התנגדה לגיוס צבאי וטענה לפמיניזם רדיקלי מתוך התנגדות לשאיפה של נשים להשוואת זכויותיהן לאלו של הגברים. היתה בעלת חשיבה מקורית ועצמאית וכישרון להלהיב את הציבור. חייה הסוערים ומלאי התהפוכות הפכו אותה לדמות נערצת בחוגים רדיקליים באירופה ובארצות־הברית.

גולדמן נולדה למשפחה יהודית אורתודוכסית בעיר קובנה שבליטא ב־27 ליוני 1869. המשפחה היתה עניה ואביה היה איש קשה שלא הראה כל אהבה או רכות לבתו. לעומת זאת היתה אמה

אשה בעלת יכולת מנהיגות ודמות ידועה בקהילה. בשנת 1885 עזבה יחד עם אחותה את הבית והשתים היגרו לארצות־הברית. באותה שנה הפכה לאנרכיסטית בעקבות הפגנת פועלים שהפכה אלימה בשל התערבות המשטרה. גזר דין המוות שניתן למנהיגי האנרכיסטים בעקבות ההפגנה גרם לה לזעזוע נפשי שבעקבותיו הכריזה על עצמה כאנרכיסטית. בשנת 1889, בהיותה בת עשרים, עברה לגור בניו־יורק והצטרפה לפעילות האנרכיסטית.

חייה האינטלקטואלים והאינטימיים היו שזורים בחייו של אלכסנדר ברקמן, אחד ממנהיגי התנועה האנרכיסטית. קרוב לתחילת פעילותם הציבורית בחר ברקמן להתנקש בחייו של בעל בית חרושת שהיה קשור בדיכוי מאבקם של פועלי פלדה, ולהמשיך בכך את המסורת של האנרכיסטים ברוסיה שראתה בטרור דרך התנגדות לגיטימית. ההתנקשות נכשלה וברקמן קיבל עונש מאסר לעשרים ושתיים שנה. המעשה עורר מחלוקת והתנגדות בקרב הסוציאליסטים ואף בקרב האנרכיסטים עצמם שרובם התנגדו לשימוש בטרור. במשך ארבע־עשרה שנות המאסר התמידה גולדמן בתמיכתה הבלתי מסויגת בברקמן. המאסר האיץ את התפתחותה האישית כדמות עצמאית והעצים את מחויבותה לתנועה האנרכיסטית.

היא החלה לדבר בציבור והתפרסמה בזכות כישרונה הרטורי. כבר בהיותה בת עשרים־וארבע נחשבה לנואמת מקצועית ומבריקה. האסיפות שבהן דיברה משכו תמיד קהל רב של מעריצים כמו גם של מתנגדים. באותה שנה הפכה בעיני העיתונות למנהיגת המובטלים בניו־יורק ונעצרה על ידי המשטרה בפילדלפיה. בריאיון אתה, באותה שנה טענה שהפכה להיות אנרכיסטית מתוך אגואיזם, ״זה גורם לי כאב,״ אמרה, ״לראות בסבל של אחרים.״ מעבר להזדהות האישית עם סבלם של אחרים והרצון לתקן את העולם היתה גולדמן משוכנעת לחלוטין שאין תיאוריה אחרת מלבד האנרכיזם שגלומה בו היכולת לכונן חופש

אינדיבידואלי והרמוניה חברתית. האנרכיזם, לדעתה של גולדמן, מחויב להריסתם של מוסדות קיימים המחזיקים את האנושות בכלא, הוא מחוייב לבנייתה של חברה חופשית שבה הפוטנציאל של כל אינדיבידואל יוכל להגיע למצוי עצמי מלא. היא לעגה לניסיון של מנהיגי תנועת הפועלים לתבוע מתן דמי אבטלה ויצירת מקומות עבודה ציבוריים היא טענה שמנהיגים ופוליטיקאים רק מרמים ובוגדים בציבור. במקום כל זאת קראה לציבור המובטלים לנקוט פעולה ישירה ולצאת להפגנות ברחובות.

בשנת 1893 הואשמה בניסיון להסית לאלימות ובמהלך המשפט והעניין הציבורי בו הפכה גולדמן לדמות מפורסמת. למרות שלא הוכחה אשמתה קיבלה עונש מאסר לשנה. לאחר עשרה חודשים בכלא אותם עשתה במתן עזרה רפואית וטיפול, שוחררה והפכה מנהיגה מרכזית בעולם הרדיקלי של ניו־יורק. מאותו זמן החלה לבלות חלק ניכר מחייה במסעות ברחבי ארצות־הברית ואחר־כך גם באירופה ונמנעה מלהקדיש את חייה להקמת בית ומשפחה. בגיל עשרים־וחמש החליטה לא להביא ילדים לעולם שבו הם יגדלו לסבול. את הצורך האמהי שלה כיוונה לעבודה פוליטית שבה יכלה לאהוב את כל ילדי העולם. היא יצרה ועודדה מיתוס על עצמה כאמא־אדמה וגיבורה טרגית וחשה את עצמה כקול קורא במדבר. למרות התחושה הזו הצליחה להקים ולהוציא לאור, יחד עם אלכסנדר ברקמן, את העיתון האנרכיסטי *Mother-Earth* (אמא־אדמה) משנת 1906 עד 1917. כתב־עת זה אפשר לגולדמן לתת ביטוי ופרסום לדעותיה האנרכיסטיות בנושאי מדינה וחברה, תרבות ותיאטרון, חופש וחירות, אמהות ונישואין, זנות ועבודת נשים, פמיניזם והזכות לאמצעי מניעה. כישרון הכתיבה שלה יחד עם היכולת הריטורית המופלאה שלה הפכו אותה למנהיגה מוכרת של המאבק האנרכיסטי והתנועות הרדיקליות בארצות־הברית ובאירופה.

כתב־העת *Mother-Earth*

אלכסנדר ברקמן ואמה גולדמן

אמה גולדמן נואמת בפני עובדי טקסטיל על אמצעי מניעה, 20 במאי 1916, ניו־יורק

* התמונות מתוך: Jewish Women's Archive, "JWA – Emma Goldman" <http://www.jwa.org/exhibits/wov/goldman>

חברי התנועה הרדיקלית הבינלאומית היו סוציאליסטים מזן אחר. הם היו אנטי קפיטליסטים, אך בנוסף התנגדו בעוצמה ובנחישות למדינה ולכל צורה של כוח מרכזי. הם לא רצו להשתלט על הכוח של המדינה אלא להרוס אותו. הם רצו ניהול עצמי ואחריות של הפועלים. הם התנגדו לרעיון של מפלגה גדולה שתיבחר לשלטון והעדיפו להקים תאים קטנים לוחמניים שיפיצו את הרעיונות האנרכיסטים על ידי עיתונים הרצאות והפגנות. גולדמן הביאה את האנרכיזם מהעולם של המהגרים הזרים, רבים מהם יהודים דוברי יידיש, אל האמריקנים דוברי האנגלית בלב החברה. היא סירבה להצטרף לארגונים רדיקליים או פמיניסטיים ולא היתה מוכנה להיכנע לשום רעיון אחר מאשר הדרך שלה לצדק. אנרכיזם בשבילה היה מאבק על החופש האישי של כל אינדיבידואל כמו גם מהפכה חברתית. ״האידיאל האנרכיסטי,״ טענה, ״כולל בשבילי את כל היופי והפליאה שישנם בחיים.״ היא אהבה פרחים, מוזיקה, תיאטרון, ״דברים יפים,״ כל אלו לא היו בעיניה מותרות אלא הכרח.

גולדמן אימצה בהתלהבות את הדעות של הוגי הדעות האנגלים שבשבילם ״המיניות המודרנית״ משמעותה היתה הפרדת הנאות הסקס מתהליך הפריון. אם הם קראו למוסר חופשי יותר ופחות נוקשה הטרוסקסואלית הרי אצל גולדמן הפכו הרעיונות הללו בהתלהבות לדיבור על אהבה חופשית, חירות מינית והתנגדות עזה למוסד הנישואין. לפמיניזם שהציע לאסור על זנות ומשקאות חריפים טענה גולדמן שהגבלות ואיסורים גורמים לבעיות חברתיות ולא לפתרונן. הפתרון טמון ביתר חירות לשני המינים וחיסול העבדות המודרנית התעשייתית. היא שמה דגש חזק על החירות האישית כמאפיינת את הפוליטיקה שלה וטענה שדיונים תיאורטיים אינם מלהיבים אותה. לטענתה אין זה מספיק להבין את הרעיונות של האנרכיזם, יש צורך להרגיש ולחוש בכל הגוף את המשיכה של הרעיונות הללו.

חייה ותרומתה של אמה גולדמן היו ונשארו במידה רבה שנויים במחלוקת. אך אין ספק שבכמה נושאים התרומה שלה היתה ייחודית וללא עוררין. ההתנגדות שלה לגיוס לצבא בתקופת מלחמת העולם הראשונה הביא לבסוף למאסר של שנתיים ימים ולאחריו גורשה גולדמן מארצות־הברית ולא הורשתה לחזור. תמיכתה באותם ימים במהפכה הסובייטית של 1917 הביאה אותה לחזור לברית־המועצות ולתמוך במהפכה אבל בעקבות ביקור שם בשנים 1920-1921 שינתה את דעתה וביקרה את הנעשה בברית־המועצות בכל הזדמנות. ביקורת זו, כמו גם דעותיה המקוריות בכל נושא שעמד על סדר היום של המאבק הרדיקלי באירופה בין שתי מלחמות עולם הביא אותה, לא אחת, לידי מחלוקת עם מנהיגי פועלים ומפלגות קומוניסטיות וסוציאליסטיות. היא נשארה בגלות, כתבה והרצתה במיוחד בצרפת אנגליה וקנדה. בשנות ה־60 לחייה ביקרה בספרד וסייעה לאנרכיסטים בזמן מלחמת האזרחים. בתקופת הגלות שלה באירופה כתבה את ספרה *Living my life*, אוטוביוגרפיה בשני כרכים. ההתכתבות רבת השנים שלה עם אלכסנדר ברקמן זכתה גם היא לצאת לאור. בשנת 1940 מתה בקנדה והיא בת 69.

לאחר שנים רבות שבהם הפכה להיות דמות נשכחת וספריה כולם אזלו לחלוטין, חזרה אמה גולדמן להיות דמות מוכרת ונערצת בזכות המהפכה הפמיניסטית של שנות ה־60 בארצות־הברית. רעיונות אנרכיסטיים חזרו ושבו להיות מושכים לציבור של נוער ופעילים חברתיים למיניהם. דעותיה בנושאים של זנות, סחר בנשים, חופש מיני והתנגדות להטרוסקסואליות היו ונשארו אקטואליים. הקריאה שלה לפעולה ישירה נשמעת כאילו יצאה מחוגי המפגינים נגד הגלובליזם של המאה ה־21.

הטרגדיה של שחרור האשה

אני מבקשת לפתוח בהצהרה: ללא שום קשר לתיאוריות הפוליטיות או הכלכליות, המביאות בחשבון את ההבדלים היסודיים בין קבוצות שונות של הגזע האנושי, בלי קשר להבדלי מעמד וגזע, ובמנותק מן הגבולות המלאכותיים בין זכויות האשה לזכויות הגבר, אני רוצה לטעון לאפשרותו של שלב שבו הבחנות אלה עשויות להתבטל ולפנות את מקומן למכלול אחד שלם.

באומרי זאת אין בכוונתי להציע הסכם שלום. היריבות החברתית הכללית שהשתררה על כל חיינו הציבוריים, יריבות שמקורה בניגודי אינטרסים, תתנפץ לרסיסים ביום שבו תתכונן החברה שלנו על עקרונות הצדק הכלכלי.

השכנת שלום והרמוניה בין המינים ובין האנשים אינה מבוססת בהכרח על יצירתו של שוויון מְשֻׁטָּח בין כל בני אדם. היא גם אינה דורשת לבטל את התכונות המייחדות כל אדם ואדם. הבעיה הניצבת בפנינו כיום ואשר עמה יהיה עלינו להתמודד בעתיד הקרוב, היא כיצד נוכל לשמור על ייחודנו ובה־בעת להתקיים באחדות עם אחרים. כיצד יעלה בידינו לחוש הזדהות עמוקה עם כל בני האדם ובכל זאת לשמר את התכונות המייחדות אותנו. נדמה לי שזהו המצע שעליו יוכלו הכלל והפרט, הדמוקרטיה האמיתית והאינדיבידואליות האמיתית, הגבר והאשה, להיפגש ללא יריבות

ומאבק. הרעיון המנחה לא צריך להיות: סלחו זה לזה, אלא: הבינו זה את זה. מעולם לא הזדהיתי עם פסוקה המצוטט לעייפה של מדאם דה־סטאל: ״להבין הכול פירושו לסלוח הכול.״ נודף ממנו ריח של תא וידויים. יש יסוד מתחסד ומתנשא ביומרה לסלוח לאדם אחר. די שנבין את האחר. ההצהרה שלי מציגה באופן חלקי את יסודות השקפתי בנושא שחרור האשה והשפעתו על המין הנשי כולו.

השחרור צריך לאפשר לאשה להיות אנושית במלוא מובן המילה. הוא צריך לפתוח בפניה עולם שיהיה רחב דיו בעבור כל מה שכמֵה בקרבה לביטוי ולפעולה. יש לשבור את כל המחסומים המלאכותיים, ולפנות מן הדרך לחירות גדולה יותר את העקבות שהותירו מאות שנים של כניעות ועבדות.

זה היה היעד המקורי של התנועה לשחרור האשה. אך התוצאות שהושגו עד כה בודדו את האשה וגזלו ממנה את המעיינות הנובעים של האושר, החיוניים לה כל־כך. השחרור, שנסב כל־כולו על גינונים חיצוניים, הפך את האשה המודרנית ליצור מלאכותי, כמו גינת נוי צרפתית שעציה ושיחיה גזומים כפירמידות, גלגלים וזרים מסולסלים, או בכל צורה אחרת שניתן להעלותה על הדעת, מלבד הצורות שהיתה לובשת לו היו מניחים לה לבטא את תכונותיה הטבעיות. צמחים מלאכותיים כאלה של המין הנשי אפשר למצוא בכמויות גדולות, בעיקר בחוגים המתקראים אינטלקטואליים.

חירות ושוויון לאשה! כמה תקוות ושאיפות נטעו המילים הללו בכמה מן הנפשות הנאצלות והאמיצות של תקופתן, אי־אז כאשר הגו אותן לראשונה. השמש נועדה לזרוח במלוא הדרה באופקיו של עולם חדש, עולם שבו תהיה האשה חופשיה לעצב את גורלה. חזון זה אכן היה ראוי להתלהבות, לאומץ הלב, להתמדה ולמאמצים הבלתי נלאים של אותם חלוצים נפלאים, גברים ונשים

שהיו נכונים לסכן הכול ולהתייצב אל מול עולם של דעות קדומות ובורות.

גם התקוות שלי חותרות אל המטרה הזו. אך אני סבורה כי המהלך של שחרור האשה, כפי שהוא מובן ומיושם כיום, כשל במהלכו להשיג את היעד הנעלה הזה. האשה שבאמת רוצה להיות חופשיה, נאלצת כעת להתמודד עם הצורך לשחרר את עצמה מן השחרור. זה נשמע כמו סתירה פנימית, אך זוהי האמת המצערת.

מה השיגה האשה באמצעות המאבק לשחרור? זכות הצבעה בכמה מדינות. האם הזכות הזו טיהרה את החיים הפוליטיים שלנו, כפי שחזו בתמימותם כמה מחסידי הרעיון? ודאי שלא. ואגב, הגיע הזמן שאנשים בעלי כושר שיפוט יפסיקו לדון בשחיתות הפוליטית בטון של מנהלי פנימיות. לשחיתות בפוליטיקה אין שום קשר לרמתו המוסרית של פוליטיקאי זה או אחר. הסיבות לשחיתות הן חומריות בלבד. הפוליטיקה משקפת את העולם העסקי והתעשייתי שחרת על דגלו את הססמאות: "ברוך אתה בלוקחך," "קנה בזול ומכור ביוקר," "יד מטונפת אחת רוחצת את האחרת". אין שום יסוד לקוות שבעזרת זכותה להצביע האשה תטהר אי פעם את הפוליטיקה.

השחרור יצר שוויון כלכלי בין האשה לגבר. פירוש הדבר שהאשה יכולה לבחור לעצמה מקצוע ומשלח יד. אך מכיוון שההכשרה הגופנית שלה בעבר ובהווה לא ציידה אותה בכוח הנחוץ כדי להתחרות בגבר, היא נאלצת פעמים רבות למצות את כוחותיה, לכלות את מאגרי החיים שלה, ולמתוח כל עצב בגופה כדי להדביק את ערך השוק. מעטות מאוד מצליחות בכך. עובדה היא שנשים העובדות כמורות, רופאות, עורכות דין, אדריכליות ומהנדסות אינן זוכות לאותו אמון כמו עמיתיהן הגברים, ואינן מקבלות אותו גמול. ואלה שמשיגות את השוויון המפתה הזה לרוב עושות זאת על חשבון רווחתן הגופנית או הנפשית. נשים ונערות

רבות השתלבו בשוק העבודה, אבל כמה עצמאות מניבה החלפת כבליו של הבית באלה של המפעל, סדנת היזע, חנות הכלבו או המשרד? שלא לדבר על כך שבסוף יום העבודה הקשה, רובץ על כתפיהן של נשים רבות נטל הטיפול בבית, שכידוע אין כמוהו — קר, קודר, מבולגן, לא מזמין. אכן עצמאות מפוארת! מה פלא שמאות נערות אצות להיעתר להצעת הנישואים הראשונה. הן עייפות ומותשות מן ה"עצמאות" שלהן מאחורי הדלפק, ליד מכונת הכתיבה או התפירה. הן נואשות להינשא ממש כמו נערות מן המעמד הבינוני, הכמהות להתנער מעול הסמכות ההורית. עצמאות למראית עין, ששכרה מספיק אך בקושי למחייה, איננה פיתוי שניתן לצפות מהאשה להקריב הכול למענו. אחרי ככלות הכול, העצמאות המהוללת שלנו איננה אלא תהליך אטי של עמעום טבע האשה והחנקה של יצר האהבה ויצר האמהות שלה.

עם זאת, תפקידה של הנערה העובדת טבעי ואנושי הרבה יותר מזה של אחותה שמזלה שפר עליה, לכאורה, והיא מצאה את דרכה אל אחד המקצועות המתורבתים יותר. מורות, פיסיקאיות, עורכות דין ומהנדסות נאלצות להציג הופעה מהוגנת ומכובדת, בעת שעולמן הפנימי מתרוקן וגווע.

התפישה הצרה של עצמאות האשה ושחרורה, הפחד מן האהבה לגבר שאיננו שווה לה מבחינה חברתית, הפחד שמא האהבה תגזול ממנה את חירותה ועצמאותה, האימה שמא האהבה או האמהות יעכבו את התקדמותה המקצועית — כל אלה כופים על האשה המודרנית מעין בתוליות, והחיים, על רגעי הצער המזככים ורגעי האושר העמוקים והמשכרים שהם מזמנים, חולפים על פניה מבלי לגעת בנפשה, מבלי לטלטל את נשמתה.

אופק השחרור, כפי שמבינים אותו רוב חסידיו ופרשניו, צר מלהכיל את האהבה והשיכרון האצורים ברגש העמוק של האשה, האהובה, האם, כשהיא חופשיה באמת.

הטרגדיה של האשה המפרנסת עצמה, או זו העצמאית מבחינה כלכלית, איננה נעוצה בהתנסויות רבות מדי אלא דווקא במיעוטן של החוויות. היא אמנם עולה על אחותה מן הדורות הקודמים בהיכרותה עם טבע האדם והעולם, אבל בדיוק משום כך היא חשה את עומק המחסור בלשד החיים, שהוא לבדו יכול להעשיר את הנפש האנושית, ובלעדיו הופכות רוב הנשים לאוטומטים מקצועיים ותו לא.

מצב עניינים זה נחזה מראש על־ידי מי שהבינו כי בתחום המוסרי נותרו בקרבנו עדיין שרידים מתפוררים מן התקופה שבה עליונותו של הגבר לא היתה מוטלת בספק. שרידים אלה נחשבים מועילים עדיין, עד כי חלק ניכר מן הנשים המשוחררות אינן יכולות להסתדר בלעדיהם. כל תנועה המבקשת להרוס מוסדות קיימים ולהציב במקומם תחליף מתקדם יותר, מוצלח יותר, אוספת סביבה חסידים התומכים באופן תיאורטי ברעיונות הרדיקליים ביותר, אך התנהלותם היומיומית חושפת את צביעותם. הם מזייפים חזות מכובדת כדי לשאת חן בעיני יריביהם. יש למשל סוציאליסטים, ואפילו אנרכיסטים, הטוענים בלהט שכל רכוש הוא גזל, אך נמלאים מרירות ברגע שמבקשים להלוות לברייה אחרת, ולו שרוך של נעל.

צביעות דומה אפשר למצוא בתנועה לשחרור האשה. עיתונאים צהובים וזרזירי עט חסרי דעה תיארו את האשה המשוחררת כמי שגורמת לשערותיהם של האזרח הטוב ובת לווייתו האפורה לסמור. על פי תיאוריהם, כל חֲברה בתנועה לזכויות הנשים היא מין ז׳ורז׳ סנד. היא נוהגת אדישות גמורה בעקרונות המוסר, דבר איננו מקודש בעיניה ואין לה שמץ של כבוד ליחסים שאמורים לשרור בין גבר לאשה. בקיצור, השחרור פירושו חיים משולחי רסן, שטופי תאווה וחטא, ללא שום התחשבות בחברה, בדת ובמוסר. חסידי זכויות האשה התרעמו על הצגה מסולפת זו, ומכיוון שלא התברכו בחוש הומור, הם השקיעו את כל משאביהם בניסיון להוכיח שאינם

גרועים כפי שתיארו אותם, אלא להפך. כל עוד היתה האשה שפחתו של הגבר, היא כמובן לא יכלה להיות טובה וטהורה. אך כעת, משהיא חופשיה ומשוחררת, היא תוכיח עד כמה היא טובה, והשפעתה תביא לטיהורם של כל מוסדות החברה. אין להכחיש שהתנועה לזכויות האשה ניתקה שלשלאות ישנות, אך היא גם חישלה חדשות. הנשים שהתנועה הגדולה לשחרור אמיתי נתקלה בהן לא היו גדולות דיין כדי להישיר מבט אל החירות. מתוך השקפת עולם צרת אופקים ופוריטנית הן הכריזו על הגבר כדמות מטרידה ומפוקפקת, וגירשו אותו מתוך חיי הרגש שלהן. שוב לא ניתן היה לסבול את הגבר בשום מחיר, מלבד אולי כאַב לילד, וזאת משום הקושי הכרוך בהבאת ילד לעולם ללא אב. למרבה המזל, גם הפוריטניוּת הנוקשה ביותר לא תהיה לעולם חזקה דייה כדי להרוג את הכמיהה המולדת לאמהות. אך החופש של האשה כרוך לבלי הפרד בחירותו של הגבר, ונראה כי רבות מאחיותיי המשוחררות לכאורה מתעלמות מן העובדה שילד אשר נולד מתוך חופש זקוק לאהבה ולמסירות של כל בן אנוש בסביבתו, גבר או אשה. למרבה הצער, תפישה צרה זו של יחסי אנוש היא שהמיטה טרגדיה גדולה על חייהם של הגבר והאשה המודרניים.

לפני כחמש־עשרה שנה יצא לאור ספר פרי עטה של הסופרת הנורבגית המבריקה לורה מרהולם, קווים לדמותה של האשה. מרהולם היתה אחת החוקרות הראשונות שהראו עד כמה ריק וצר הוא המושג הרווח בדבר שחרור האשה, וכמה טרגית השפעתו על חייה הפנימיים. בחיבורה מתייחסת מרהולם לגורלן של מספר נשים מוכשרות שזכו לתהילה בינלאומית: אלאונורה דוס המזהירה, המתמטיקאית והסופרת הדגולה סוניה קובלווסקאיה, והאמנית ומשוררת הטבע מריה בשקירצף, שמתה בדמי ימיה. הכמיהה הבלתי מסופקת לחיים שלמים, מלאים, מספקים ויפים, והבדידות וחוסר המנוחה הנובעים מן המחסור בהם, עוברים כחוט השני

בחייהן של אותן נשים בלתי רגילות. לנוכח רישומים פסיכולוגיים מאלפים אלה קשה להימנע מן המסקנה כי ככל שהאשה נבונה ומפותחת יותר, כך פוחתים סיכוייה לפגוש בן זוג נעים שיראה בה לא רק אמצעי להשגת סיפוק מיני, אלא גם בן אנוש, חבֵרה, שותפה ודמות חד־פעמית, שאינה יכולה ואינה צריכה לוותר על אף אחד מתווי אישיותה.

הגבר הממוצע, שבע הרצון מעצמו, הנלעג במנהגו הפטרוני כלפי נשים, איננו בגדר אפשרות בעבור האשה שדיוקנה משורטט בחיבורה של לורה מרהולם. אך באותה מידה, אשה כזו איננה יכולה להסתפק בגבר שאינו רואה בה דבר מלבד סגולותיה הנפשיות והשכליות, ואינו מצליח לעורר את יצריה הטבעיים.

אינטלקט עשיר ונפש מעודנת נחשבים בדרך כלל לתכונות הכרחיות לשם עיצובה של אישיות יפה ועמוקה. במקרה של האשה המודרנית, תכונות אלה משמשות מכשול בדרך לביטוי המלא של ישותה. מזה יותר ממאה שנה מוקעת הצורה העתיקה של נישואים, המבוססת על התנ״ך וכובלת את האשה לבעלה ״עד שהמוות יפריד,״ כמוסד המנציח את השליטה של הגבר באשה, את כניעתה המוחלטת לגחמותיו ולפקודותיו, ואת תלותה המוחלטת בשמו ובהונו. שוב ושוב מוצגות הוכחות לכך שקשר הנישואים המסורתי דחק את האשה לתפקיד שפחתו של הגבר ונושאת ילדיו. ובכל זאת מתברר שנשים משוחררות רבות מעדיפות את הנישואים, על כל חסרונותיהם, על פני המגבלות שגוזרים עליהן חיי הרווקות: חיים מוגבלים ובלתי נסבלים בשל שלשלאות המוסר הצבוע והדעה הקדומה, המצרים את צעדיה של האשה וכובלים את טבעה.

חוסר העקביות הזה, נחלתן של נשים מתקדמות רבות, ניתן להסבר באמצעות העובדה שהן מעולם לא הבינו את המשמעות האמיתית של השחרור. הן חשבו שכל מה שדרוש הוא להשתחרר מן הרודנים החיצוניים. הרודנים הפנימיים, המזיקים הרבה יותר

לחיים ולהתפתחות — הקונבנציות המוסריות והחברתיות — כבר יסתדרו בעצמם. והם אכן הסתדרו בעצמם. נראה שהם מסתדרים בראשים ובלבבות של חסידי שחרור האשה ממש באותו חן טבעי שבו התנהלו בראשיהן ובלבבותיהן של סבותינו.

הרודנים הפנימיים האלה, על שלל צורותיהם: מה יגידו השכנים, מה יגידו אמא, האח, אבא או הדודה; מה יגידו מרת גרונדי, מר קומסטוק, המעסיק, מועצת החינוך? כל החטטנים הללו, בלשי המוסר, סוהרי הרוח האנושית, מה הם יגידו? עד שהאשה תלמד לצפצף על כולם, לעמוד בעקשנות על שלה ולהתעקש על החופש הבלתי מוגבל שלה, להאזין לקול הטבע שלה — בין אם הוא קורא לה לצאת בעקבות אוצרם הגדול ביותר של החיים ולאהוב גבר, או להגשים את הזכות המפוארת ביותר שנפלה בחלקה ולהביא ילד לעולם — עד אז היא לא תוכל לטעון שהיא משוחררת. לכמה מן הנשים המשוחררות יש די אומץ להודות שקול האהבה קורא להן, מכה בפראות בחזן, תובע להישמע, לבוא על מימושו.

באחד מן הרומאנים שלו, מנסה הסופר הצרפתי ז׳אן ריבראך לתאר את האשה האידיאלית, היפה, המשוחררת. אידיאל זה מגולם בנערה צעירה, רופאה. היא מדברת בתבונה רבה על הדרך שבה יש להאכיל תינוקות. היא נדיבה ומחלקת בחינם תרופות לאמהות עניות. היא מנהלת שיחה עם מכר צעיר בנושא התנאים הסניטריים שיונהגו בעתיד, והדרכים שבהן יושמדו החיידקים והמתגים באמצעות השימוש בקירות ורצפות מאבן, ללא שטיחים ווילונות. היא לבושה כמובן בבגדים פשוטים ופרקטיים מאוד, שחורים בעיקר. הגבר הצעיר, שבפגישתם הראשונה נרתע מפני החוכמה של חברתו המשוחררת, לומד בהדרגה להבין אותה, ומגלה יום אחד שהוא אוהב אותה. הם צעירים, היא נדיבה ויפה, ואף על פי שהיא לבושה תמיד בחומרה, הצווארון והחפתים הלבנים ונטולי הרבב מרככים את הופעתה. ניתן היה לצפות שהוא יתוודה באוזניה

על אהבתו, אך מה לו ולהבלים הרומנטיים האלה. שירה ורגשת אהבה משפילים את פניהם הסמוקים בפני יופיה הטהור של האשה. הוא משתיק את קול הטבע שלו, ונשאר ענייני. גם היא מדודה תמיד, רציונלית תמיד, יודעת תמיד כיצד לנהוג. אני חוששת שלו הם היו נישאים, היה האיש הצעיר מסתכן בקפיאה למוות. עלי להודות שאינני מוצאת שום דבר יפה ביופי החדש הזה, הקר כמו הקירות והרצפות העשויים אבן שעליהם היא חולמת. אני מעדיפה את שירי האהבה של התקופות הרומנטיות, את דון ג׳ואן ומדאם ונוס. עדיפה בעיני בריחה עם סולם וחבל בליל ירח, המעוררת את קללות האב, אנחות האם וההערות המוסרניות של השכנים, על פני העניניות והמהוגנות הנמדדות בסרגל. אהבה אשר איננה יודעת לתת ולקחת ללא גבול איננה אהבה אלא עִסקה, שלא תרפה לעולם ממניינם המחושב של היתרונות והחסרונות.

החיסרון הגדול ביותר של השחרור כפי שהוא נתפש בימינו טמון בנוקשות המלאכותית שלו ובצרות של מרחב ההתייחסות שלו. אלה פוערים חלל ריק בנפשה של האשה, ואינם מניחים לה ללגום ממעיין החיים. ציינתי פעם כי היחסים בין האם והמארחת מן הדור הישן, הדרוכה תמיד על משמר אושרם של גוזליה ושביעות רצונם של אהוביה, לבין האשה החדשה באמת, עמוקים יותר מן היחסים בין האשה החדשה לבין אחותה המשוחררת הממוצעת. חסידות השחרור מיהרו להכריז שאני כופרת שיש להעלותה על המוקד. קנאותן המסמאת טחה את עיניהן מראות כי ההשוואה שערכתי בין ישן לחדש לא נועדה אלא להוכיח כי לרבות מסבותינו היו יותר אומץ, הרבה יותר הומור וחוכמת לב, ובוודאי מידה נדיבה יותר של טבעיות, טוב לב ופשטות מלרוב המשוחררות המקצועיות שלנו, הגודשות את המכללות, את אולמות ההרצאות ואת המשרות שונות. ייאמר מיד: אינני שואלת לשוב אל העבר ואינני דנה את האשה לשוב אל סביבתה הקודמת — אל המטבח וחדר הילדים.

הישועה תבוא מן הצעידה הנמרצת קדימה, לעבר עתיד בהיר וטוב יותר. עלינו להשתחרר ממסורות ומנהגים ישנים הבולמים את צמיחתנו. התנועה לשחרור האשה עשתה עד כה רק את הצעד הראשון בכיוון הזה. צריך לקוות שהיא תאזור את הכוח לעשות צעד נוסף. הזכות להצביע והשוויון בזכויות האזרח הן מטרות ראויות, אך השחרור האמיתי לא מתחיל בקלפיות וגם לא בבתי המשפט. הוא מתחיל בתוך נפשה של האשה. ההיסטוריה מלמדת אותנו שכל מעמד מדוכא שהשיג שחרור אמיתי מאדוניו עשה זאת בכוחות עצמו. האשה צריכה ללמוד את השיעור הזה ולהבין כי היא תהיה חופשיה כמידת החופש שיהיה בכוחה להשיג. משום כך חשוב הרבה יותר שהיא תתחיל בתיקון פנימי, ותשתחרר מעול הדעות, המסורות והמנהגים הקדומים. הדרישה לשוויון זכויות בכל תחום של החיים היא צודקת והוגנת, אבל אחרי ככלות הכול, הזכות הגדולה ביותר שמעניקים החיים היא הזכות לאהוב ולהיות נאהב. השחרור החלקי של האשה יושלם רק משעה שייפטר מן התפישה המגוחכת, שעל־פיה להיות נאהבת, להיות לאהובה ולאם, פירושו להיות שפחה חרופה. הוא יהפוך לשחרור מלא ואמיתי רק משעה שיניח מאחוריו את הרעיון הנלעג הגורס כי הגבר והאשה מייצגים שני עולמות מנוגדים, השרויים בעוינות תמידית.

הקטנוניות מפרידה, והגדלות מחברת. הבה נהיה רחבים וגדולים. בואו לא נניח למצור שמטיל עלינו צבא הזוטות להסיח את דעתנו מן הדברים החיוניים באמת. תפישה אמיתית של היחסים בין המינים תסרב לצמצם את העולם למושגים של כובש ונכבש. כי היא לא מכירה אלא דבר גדול אחד: לתת מעצמך ללא גבולות, כדי לגלות שהנתינה הפכה אותך עשיר יותר, עמוק יותר, טוב יותר. זה הדבר היחיד שיוכל למלא את החלל הריק, ולהפוך את הטרגדיה של שחרור האשה לאושר, אושר ללא גבול.

הסחר בנשים

שוחרי הקִדמה שלנו נרעשים מתגליתם המפתיעה: הסחר בעבוּדה לבנה. העיתונים מוצפים בדיווחים על "התנאים המחרידים" והמחוקקים כבר שוקדים על חוקים חדשים שישימו קץ לזוועה.

כדאי לשים לב לכך שבכל פעם שרוצים להסיט את דעת הציבור מעוול ציבורי גדול, מכריזים על מסע צלב נגד מעשי תועבה, הימורים, מסבאות וכן הלאה. ומה יוצא מזה? הקף ההימורים גדל, הלקוחות צובאים בהמוניהם על דלתותיהן האחוריות של המסבאות, הזנות שוברת שיאים ומערכת הסרסרות ובתי הזונות מידרדרת עוד יותר.

כיצד קורה שמוסד, המוכר כמעט לכל ילד, מתגלה כך פתאום? כיצד קורה שהעוול הזה, המוכר לכל סוציולוג, הופך בבת אחת לסוגיה בוערת כל־כך?

ההנחה שהחקירה שנערכה לאחרונה בנושא הסחר בעבוּדה לבנה (שהיתה אגב שטחית ביותר) גילתה משהו חדש, היא לכל הפחות מטופשת מאוד. הזנות היתה ונותרה נגע חברתי נפוץ, מה שלא מפריע לבני אדם להמשיך בעיסוקיהם מתוך אדישות מוחלטת לסבל ולאומללות של קורבנות הזנות, ממש כשם שהמשיכו בעיסוקיהם לנוכח המערכת התעשייתית או מול השתרשותה של הזנות כנורמה במערכת הכלכלית שלנו.

רק משעה שמצוקות אנושיות הופכות לצעצוע מבהיק וצבעוני פונה התינוק המגודל, ששמו המין האנושי, להתעניין בהן — לפחות לזמן מה. המין האנושי הוא תינוק גחמני מאוד: הוא תובע צעצועים חדשים מדי יום. הצעקה הצדקנית נגד הסחר בעבודה לבנה היא צעצוע כזה. היא מצליחה לשעשע את המין האנושי לזמן מה, והיא תעזור לתפור עוד כמה חליפות פוליטיות לפרזיטים שמנים הסובבים בעולם כפקחים, חוקרים, בלשים וכדומה.

מהי הסיבה האמיתית לסחר בנשים — לא רק בנשים לבנות אלא גם בנשים צהובות ושחורות? התשובה היא כמובן ניצול. המולך חסר הרחמים של הקפיטליזם המשמין על חשבון עבודה בשכר רעב ושולח אלפי נשים ונערות לעסוק בזנות. כמו גברת וורן גם הנערות הללו תוהות, ״מדוע לבזבז את חייך, ולעבוד שמונה־עשרה שעות מפרכות ביום תמורת שכר שבועי של שילינגים ספורים?״

מובן ששוחרי הקִדמה שלנו אינם מתייחסים לסיבה זו. הם בהחלט מודעים לה, אבל מה כבר ירוויחו מן הדיבור עליה? משתלם הרבה יותר לשחק את המוכיח בשער ולהציג מוסרנות מזדעזעת, מאשר לרדת לחקר הדברים.

עם זאת, בין זרזירי העט הצעירים אפשר למצוא חריג אחד הראוי לציון: רג׳ינלד רייט קאופמן, שספרו בית השעבוד (*The House of Bondage*) מציג ניסיון חלוצי להתמודד ברצינות עם העוול החברתי מנקודת מבט שאיננה נצלנית וסנטימנטלית. קאופמן, עיתונאי מנוסה מאוד, מוכיח שהמערכת התעשייתית איננה מותירה לרוב הנשים ברירה אחרת מלבד הזנות. הנשים המתוארות בבית השעבוד הן בנות מעמד הפועלים. לו פנה המחבר לתעד את חייהן של נשים משדרות אחרות של החברה, הוא היה נתקל במצב עניינים זהה.

בשום מקום לא מתייחסים אל האשה על פי ערך עבודתה, אלא רק על פי המין שלה. לכן אין זה מן הנמנע כמעט שהיא תשלם בעד זכותה להתקיים, לבסס לה עמדה כלשהי, באמצעות חסדים מיניים. מכאן

ואילך ההבדלים בין נשים שונות הם כמותיים בלבד — אשה יכולה למכור את עצמה לגבר אחד, במסגרת של נישואים או מחוצה לה, או לגברים רבים. בין אם שוחרי הקִדמה שלנו מודים בכך ובין אם לאו, הנחיתות הכלכלית והחברתית של האשה היא האחראית לזנות.

אנשינו הטובים מתקשים להתאושש מן הזעזועים התוכפים עליהם: בעיר ניו־יורק לבדה אחת מעשר נשים עובדת במפעל, השכר הממוצע של נשים הוא שישה דולרים לשבוע המונה בין ארבעים ושמונה לשישים שעות עבודה, ורוב העובדות בשכר נאלצות להתמודד עם חודשי אבטלה ארוכים המורידים את השכר הממוצע ל־280 דולר לשנה. לאור זוועות כלכליות אלו, הייפלא כי הזנות והסחר בעבודה לבנה רוֹוחים כל־כך בתקופתנו?

כדי שהמספרים שהצגתי לא ייראו מופרזים, אני מבקשת להציג את עמדותיהן של כמה רשויות המופקדות על נושא הזנות:

"הגורם העיקרי להידרדרותן של נשים ניכר בכמה טבלאות, המביאות נתונים באשר לעבודות שנשים הועסקו בהן ולשכר שקיבלו לפני שהידרדרו לזנות. הכלכלן הפוליטי יתבקש אז להחליט באיזו מידה רשאים המעסיקים לתרץ בשיקולים עסקיים גרידא הפחתה בשיעור השכר שהם מציעים. לאותו כלכלן לא יהיה מנוס מן התהייה, אם חיסכון של אחוזים מעטים במשכורות איננו מתקזז על־ידי המסים העצומים הנכפים על כלל הציבור, הנאלץ לממן את מאבקו של החוק במערכת פשיעה, שפעמים רבות היא התוצאה הישירה של תגמול בלתי מספיק לעובד ההגון."*

טוב יעשו שוחרי הקִדמה של ימינו אם יעיינו בספרו של ד"ר סנגר. הם יגלו שמתוך 2,000 הזונות שאת מצבן בדק, רק מעטות הגיעו מן המעמדות הבינוניים, מתנאים מסודרים או בתים נעימים. הרוב המכריע היו נערות ונשים בנות מעמד הפועלים. חלקן נדחפו

* William W. Sanger, *The History of Prostitution*, Eugenics, New York, 1939

לעסוק בזנות כתוצאה ממחסור של ממש, ואחרות בעקבות חיים אכזריים ואומללים בבית. היו גם כאלה שהגיעו לכך בגלל כשלים גופניים ונכות (אליהן אדרש בהמשך). כדאי ששומרי הטוהר ואבירי המוסר יתעכבו גם על הנתון הבא: מתוך 2,000 זונות, 490 היו נשים נשואות שחיו עם בעליהן. מסתבר כי בקדושת הנישואים לא היתה שום ערובה לשמירה על "הביטחון והטוהר" שלהן.*

בספרו זנות במאה התשע־עשרה (*Prostitution in the Nineteenth Century*) מציג ד"ר אלפרד בְּלַשקו עמדה נחרצת עוד יותר באשר לתפקידם של התנאים הכלכליים כגורם מרכזי לעיסוק בזנות. "הזנות היתה קיימת אמנם מאז ומעולם, אך המאה התשע־עשרה פיתחה אותה לכלל מוסד חברתי עצום ממדים. ההתפתחות התעשייתית ששלחה המוני בני אדם לשוק התחרותי, צמיחתן של ערים גדולות ומאוכלסות בצפיפות וחוסר הביטחון באפשרויות התעסוקה — כל אלה העניקו לזנות תמריץ שלא ניתן היה להעלותו על הדעת בשום תקופה אחרת בתולדות האנושות."

אמנם, הבלוק אליס איננו נחרץ במידה כזו ביחס לתפקידו המכריע של הגורם הכלכלי, אך גם הוא נאלץ להודות בתפקיד המרכזי שממלא גורם זה — במישרין ובעקיפין כאחד — בדרדורן של נשים לזנות. מחקרו מעלה כי חלק גדול מן המגויסות לזנות מגיעות ממעמד המשרתים, אף על פי שמעמד זה נהנה מביטחון כלכלי יחסי. מצד שני, אליס מכיר בכך שלעבודת הפרך המונוטונית והיומיומית שהיא מנת חלקה של המשרתת, ובעיקר לידיעה שעתידה אינו צופן לה שום סיכוי לשותפות ולשמחה בבית משל עצמה, נודעת השפעה לא מבוטלת על החלטתה לבקש גאולה בעולם הזוהר והקורץ של הזנות. במילים אחרות, כמו הפועלת

* מעניין שספרו של ד"ר סנגר נאסר להפצה באמצעות הדואר בארצות הברית. מסתבר שהרשויות אינן נלהבות למחשבה שהציבור ידע מהן הסיבות האמיתיות לזנות.

בבית החרושת או הזבנית, גם המשרתת, המשוללת כל זכות על חייה ונשחקת תחת גחמותיה של בעלת הבית הנוהגת בה כבשפחה, תמצא מפלט אך ורק בזנות.

ההיבט המשעשע ביותר של הסוגיה הניצבת כעת בפני הציבור הוא צקצוקי הלשון החסודים של "הטובים והמכובדים באנשינו", במיוחד אדונים נוצרים כאלה ואחרים, הממהרים תמיד להתייצב בשורות הראשונות של כל מסע צלב. האם אינם מכירים כלל את תולדות הדת, ובעיקר הדת הנוצרית? או שמא הם מקווים להסתיר מעיני הדור הנוכחי את התפקיד שהכנסייה מילאה בעבר בכל הקשור לזנות? תהיה סיבתם אשר תהיה, אין להם כל זכות להרים את קולם כנגד הקורבנות האומללים של ימינו. כל סטודנט אינטליגנטי יודע כי הזנות מקורה בדת, ששימרה וטיפחה אותה במשך מאות רבות של שנים — לא כמקור לבושה אלא כעיסוק שהאלים עצמם רוממו למדרגת סגולה.

"המקור לזנות גלום בראש ובראשונה במנהגים דתיים. כשומרת אדוקה של מסורת חברתית, הדת פרשה את חסותה על חירות פרימיטיבית שכבר החלה נדחקת מן החיים החברתיים, ושימרה אותה בגלגול חדש. הדוגמה הטיפוסית לכך מופיעה בכתבי הרודוטוס מן המאה החמישית לפני הספירה. במסגרת פולחן האלה שהונהג במקדש של מיליטה, בת־דמותה הבבלית של ונוס, חויבה כל אשה להגיע למקדש פעם אחת בחייה ולהציע עצמה לזר הראשון שיזרוק לחיקה מטבע — מנחה לאלת היופי. מנהגים כמעט זהים היו מקובלים בחלקים אחרים של מערב אסיה, בצפון אפריקה, בקפריסין ובאיים נוספים של מזרח הים התיכון, וגם ביוון, שם שימשו במקדש של אפרודיטה שבמצודת קורינתוס אלף שפחות, שהקדישו עצמן לשירות האלה.

"בני הסמכא בנושא תמימי דעים כי הזנות הדתית התפתחה על פי רוב מתוך האמונה שלפעולת הרבייה של בני אדם נודעת

השפעה מסתורית וקדושה על פוריותו של הטבע. עם זאת, בהדרגה, ככל שהזנות התבססה בהשפעת הכמורה כמוסד מאורגן, פיתחה הזנות הדתית צדדים תועלתניים שסייעו להגדיל את שיעור ההכנסות הציבוריות.

"עלייתה של הנצרות לשלטון פוליטי לא חוללה שינוי של ממש במדיניות זו. אבות הכנסייה גילו יחס סובלני כלפי הזנות. בתי בושת במאה השלוש־עשרה התנהלו לעתים בחסות מוניציפלית. הם נתפשו כסוג של שירות לציבור ומנהליהם נחשבו כמעט למשרתי ציבור."*

לכך יש להוסיף את הדברים הבאים מתוך מחקרו של ד"ר סנגר:

"האפיפיור קלמנט ה־II הוציא צו שקבע כי הזונות יזכו ליחס סובלני אם יפרישו אחוז מסוים מהכנסותיהן לכנסייה.

"האפיפיור סיקסטוס הרביעי היה מעשי יותר. בית בושת אחד, שהוא עצמו בנה, הניב בעבורו הכנסה של 20,000 דוקאטים."

בתקופה המודרנית הכנסייה נוהגת ביתר זהירות, ואיננה תובעת את גמולה מן הזונות בגלוי. היא מצאה שעסקי דלא ניידי מניבים רווח רב יותר: כך למשל כנסיית טריניטי, המשכירה מלכודות מוות במחיר מופקע לנשים המתפרנסות מזנות ולסרסורים המתפרנסים מעבודתן.

לצערי, קוצר היריעה אינו מותיר לי מקום לדבר על הזנות במצרים, יוון, רומא, וגם לא בתקופת ימי הביניים — אז היה מצבה של הזנות מעניין במיוחד, מאחר שהיא היתה מאורגנת בגילדות, שאותן ניהלה מעין מאדאם ראשית. גילדות אלה נהגו להכריז על שביתות כאמצעי לשיפור תנאיהן ולשמירה על רמת המחירים. אין ספק כי זוהי שיטה מעשית יותר מזו שנוקטים עבדי השכר בחברה המודרנית.

* Ellis Havelock, *Sex and Society*. ככל הנראה, הכוונה לספר *Sex in Relation to Society*, שיצא בשנת 1910.

הטענה כי הגורם הכלכלי הוא הסיבה היחידה לזנות היא חד צדדית ושטחית מאוד. קיימים גם גורמים אחרים, חשובים וחיוניים לא פחות. גם זה ידוע לשוחרי הקִדמה שלנו. אך מי שאינם מעזים לייחד דיון של ממש לממסד הכלכלי, המוצץ לאור היום את לשד החיים של גברים ונשים כאחד, חוששים אפילו יותר להתייחס לנושא שדי באזכורו כדי לגרום לרוב בני האדם עוויתות מוסריות: שאלת המין.

עובדה ידועה היא שמגדלים את האשה כסחורה מינית, ובה בעת מקפידים לשמר את בורותה המוחלטת בכל הנוגע למשמעות המין וחשיבותו. כל מה שנוגע בנושא זה מודחק, ומי שמנסה להאיר מעט את האפלה הנוראה הזאת נרדף על צווארו ומושלך לבית הסוהר. כל עוד הנערה גדלה באקלים שאינו מורה לה כיצד לשמור על עצמה, כל עוד היא שרויה באפלה מכוונת באשר לחלק החשוב ביותר של חייה, אין פלא שהיא הופכת טרף קל לזנות, או לכל צורה אחרת של יחסים המשפילים אותה למעמד של אובייקט לסיפוק מיני.

בורות זו משבשת את חייה של הנערה ומסלפת את טבעה. זכותו של הנער ללכת בעקבות דחפיו נראית לנו מובנת מאליה כבר זמן רב. משעה שיצרו מתעורר, רשאי הנער לספק אותו. אך אנשי המוסר שלנו מזדעזעים מעצם המחשבה שיצרה של הנערה עשוי להתעורר. בעיניהם של שומרי המוסר, הזנות אינה מסתכמת בעובדה שהאשה מוכרת את גופה, אלא בכך שהיא מוכרת אותו מחוץ למסגרת של נישואים. הראיה לכך היא שנישואים הנערכים משיקולים כספיים נתפשים כלגיטימיים לחלוטין ומקודשים על־ידי החוק והציבור כאחד, בעת שכל דגם של חיים משותפים החורג ממסגרת הנישואים נדחה ומגונה. כנגד זה יש להתעקש על ההגדרה הנכונה של המילה זונה: ״כל אדם שבשבילו יחסי מין משועבדים למטרות רווח.״*

* Yves Guyot. *La Prostitution*, Charpentier, Paris, 1882

"נשים אלה הן זונות שמכירת גופן לצורך האקט המיני היא בגדר משלח יד בעבורן."*

בנג'ר מרחיק לכת וקובע כי מעשה הזנות "זהה במהותו לזה של גבר או אשה הנישאים משיקולים כלכליים."

מובן שהנישואים הם היעד הנשאף של כל נערה, אך מכיוון שאלפי נערות אינן יכולות להינשא, המנהגים החברתיים המטופשים שלנו גוזרים עליהן חיים של פרישות או זנות. יצרו הטבעי של האדם סופו להתעורר, יהיה החוק המושת עליו אשר יהיה. וכי מדוע יתאים עצמו הטבע לתפישה מעוותת של המוסר?

החברה מתייחסת אל החוויות המיניות של הגבר כאל ציוני דרך בהתפתחותו הכללית, בעוד שחוויות דומות בחייה של אשה נתפשות כאסון נורא, כאובדן של כבוד ושל כל הטוב והנאצל שבאדם. מוסר כפול זה מילא תפקיד חשוב ביצירתה של הזנות ובשימורה. הוא כרוך בשימור הבורות המוחלטת של נערות בעניינים של מין ובקידושה כ"תום". כאשר הוא מצטרף לדחף מיני חנוק ומדוכא, תורם ה"תום" הזה ליצירת מצב עניינים שהפוריטנים שלנו להוטים כל־כך למנוע.

סיפוק הצרכים המיניים אינו מוביל בהכרח לזנות. רדיפתם חסרת הרחמים, האכזרית והפושעת של מי שמעזים לסטות מן הנתיבים הסלולים היא האחראית לכך.

נערות, ילדות ממש, עובדות בחדרים צפופים ומחוממים יתר על המידה, ושוהות בין המכונות בין עשר לשתים־עשרה שעות ביום. תנאים אלה גורמים להן לעוררות מינית מתמדת. לרבות מנערות אלה אין בית לשוב אליו או תנאי מחיה מינימליים, ולכן הרחוב או מקומות שמספקים בידור זול הם האמצעים היחידים המאפשרים להן לשכוח את שגרת חייהן. מקומות אלה מזמנים להן קִרבה רבה

* Banger, *Criminalite et Condition Economique*.

לבני המין השני. קשה לקבוע איזה משני הגורמים מלבה את העוררות המינית של הנערה עד לשיאה, אך זה ללא ספק טבעי ששיא כזה אמנם מגיע. זהו הצעד הראשון לעבר הזנות. אין להטיל על הנערה את האחריות לכך. זוהי אשמתם של החברה, של חוסר ההבנה שלנו, של חוסר ההערכה שאנחנו מפגינים כלפי חיים המצויים בתהליך של התהוות. זו בעיקר אשמתם הפושעת של אנשי המוסר שלנו, המוקיעים את הנערה לדיראון עולם על כך שסטתה מ"דרך הישר", או במילים אחרות, על כך שהניסיון המיני הראשון שלה התרחש ללא אישור הכנסייה.

לאחר שדלתות הבית והחברה נטרקות בפניה, הנערה חשה עצמה מנודה מחברתם של בני האדם. החינוך והמסורת שהוטבעו בה גורמים לה לחוש שהיא מושחתת ומופקרת, ושוב אין לה קרקע מוצקה לעמוד עליה או דבר להיאחז בו בעודה צוללת מטה. כך יוצרת החברה את הקורבנות שלאחר מכן היא מנסה לשווא להיפטר מהם. הפחות שבגברים חש שהוא טוב מכדי לשאת אשה שאת חסדיה הוא דווקא נכון לרכוש, אף על פי שבדרך זו הוא עשוי להציל אותה מחיים של אימה. והיא לא יכולה לפנות בבקשת עזרה אפילו לאשה אחרת, לאחותה הסבורה בטיפשותה כי היא טהורה וחסודה מכדי לרדת לשפל מדרגה שכזה, ואינה מבינה שבמובנים רבים עמדתה מגונה יותר מזו של אחותה מהרחוב.

"הרעיה שנישאה למען הכסף," אומר הבלוק אליס, "היא באמת זונה. היא מרוויחה פחות, עובדת ומעניקה הרבה יותר, וכפופה לחלוטין לאדונה. הזונה לעולם אינה מציעה למכירה את נשמתה. היא שומרת על חירותה ועל הזכויות האישיות שלה, ובכלל זה על הזכות לסרב למשאלתו של הגבר."

האשה שחושבת שהיא נעלה על אחותה מן הרחוב לא מבינה גם את טענת ההגנה של לקי, שעל פיה "הזנות אולי מנקזת אליה את המידה הרעה, אך דווקא משום כך היא גם השומרת היעילה ביותר

של המידה הטובה. לולא היא, בתים מאושרים היו מזוהמים ומוצפים בפעילויות בלתי טבעיות ומזיקות."

אנשי המוסר יהיו תמיד נכונים להקריב מחצית מן הגזע האנושי למען מסגרת עלובה כזו או אחרת שהם מתעקשים להיאחז בה. הזנות איננה מרחיקה את ה"זוהמה" מן הבתים, ממש כשם שהחוקים הנוקשים אינם מרחיקים את הזנות מן הרחובות. מחציתם של הגברים הנשואים פוקדים את בתי הבושת. כך המוסד שנועד "לטהר" את בתי האב הוא האחראי לכך שנשים נשואות וילדיהן נדבקים במחלות מין. ועם זאת אין לחברה מילת גינוי אחת כלפי הגבר, ובה בעת שום חוק אינו נתפש כמפלצתי מדי כשהוא מופעל נגד הקורבן חסר האונים. כאילו אין די בכך שהזונה נופלת טרף לשיניהם של המשתמשים בה, היא גם מופקרת לחסדיהם של כל שוטר ובלש מזדמנים, של כל פקיד בתחנת המשטרה וכל לובש מדים בבית הסוהר.

בספר שכתבה לאחרונה אשה שניהלה בית בושת במשך שתים־עשרה שנה, אפשר למצוא את הנתונים הבאים: "הרשויות חייבו אותי לשלם מדי חודש קנסות בסכומים שבין 14.70 ל־29.70 דולר. הנערות נאלצו לשלם למשטרה בין 5.70 ל־9.70 דולר." אם מביאים בחשבון שהכותבת ניהלה את העסק שלה בעיר קטנה, ושהסכומים שבהם היא נוקבת אינם כוללים שוחד וקנסות נוספים, אפשר לקבל מושג כלשהו על ממדיו העצומים של הרווח שהמשטרה גורפת מדמם של קורבנות שעליהם היא איננה מוכנה להגן. ואבוי למי שיסרבו להעלות את מסיהם. יכלאו אותם כפי שכולאים בקר, "ולו רק כדי להותיר רושם טוב על תושביה המהוגנים של העיר, או לחלופין להשיג קצת כסף מן הצד. הנפש המעוותת, המאמינה שלאשה שהידרדרה לזנות אין רגשות אנושיים, לא תוכל להבין לעולם את הצער, החרפה, הדמעות והגאווה הפצועה שהיו מנת חלקנו בכל פעם שהובלנו אל המכלאות הללו."

האין זה מוזר שאשה שניהלה בית בושת מסוגלת לחוש רגשות כאלה? אך מוזר עוד יותר שהעולם הנוצרי הטוב מקיז את דמן של נשים כאלה וגוזל את כספן מבלי לתת להן בתמורה דבר מלבד גינוי ורדיפה. הו ישו, מי יגול עפר מעיניך!

נהוג לדבר על ייבוא העבדים הלבנים לאמריקה. כיצד תוכל אמריקה להשיב אי־פעם את מידותיה הטובות אם אירופה איננה עוזרת לה? אין בכוונתי להכחיש את קיומה של התופעה. יתרה מכך, לא אכחיש כי ספסרי אדם בגרמניה ובמדינות אחרות משדלים עבדים כלכליים להגיע לאמריקה. אבל אני דוחה בכל תוקף את הטענה כי אחוז ניכר מן הזונות מגויסות באירופה. אמנם רוב הזונות בעיר ניו־יורק הן זרות, אבל זאת מן הטעם הפשוט שרוב האוכלוסייה בעיר היא זרה. אם נבדוק כל עיר אמריקאית אחרת, את שיקאגו או את המערב התיכון, נגלה שהזונות הזרות מהוות שם רק מיעוט קטן.

מוגזמת לא פחות האמונה שרוב הנערות המוצאות את פרנסתן ברחובות העיר הזאת גויסו לפני שהגיעו לאמריקה. רוב הנערות דוברות אנגלית מצוינת, והתנהגותן והופעתן החיצונית מלמדות על התערותן העמוקה בחברה האמריקאית. אין ספק שהן חיו שנים רבות באמריקה והודחו לזנות על־ידי תנאי החיים האמריקאיים ותביעותיהם, ובכלל זה התביעה להצגה ראוותנית של מחלצות ושאר מותרות, ששכרן של פועלות בבתי המלאכה ובתי החרושת אינו מספיק לרכישתם.

במילים אחרות, אין כל סיבה להאמין שאנשים יקבלו עליהם את הסיכון וההוצאות הכרוכים בהשגת תוצרת חוץ, כאשר תנאי החיים האמריקאיים מציפים את השוק באלפי נערות. מאידך, העדויות מצביעות דווקא על קיומו של ענף מפותח של ייצוא נערות אמריקאיות לצורכי זנות.

קליפורד ג׳ רו, לשעבר סגן התובע הראשי של מחוז קוּק באילינוי, טען בגלוי כי נערות מניו־אינגלנד נשלחות לפנמה

לשימושם של גברים העושים בשירותו של הדוד סאם. ״יש כנראה מסילת רכבת סודית בין בוסטון לוושינגטון, ונערות רבות נוסעות בה,״ אומר רו. איזו משמעות יש לייחס לעובדה שמסילת הרכבת הזו מובילה היישר אל מקום מושבה של הרשות הפדרלית? רו אמר כנראה יותר מכפי שרצו לשמוע בחוגים מסוימים, ותעיד על כך העובדה שהוא איבד את משרתו. אדם המחזיק במשרה ממשלתית ראוי שייזהר בלשונו.

ההסבר שניתן למצב בפנמה הוא שאין בתי בושת באזור התעלה. זהו נתיב בריחה שגור בעבור עולם צבוע, שאיננו מעז להישיר מבט אל האמת. אין בתי בושת באזור התעלה ובתחומי העיר, ומכאן שהזנות איננה קיימת.

לצד רו ניצב מחקרו היסודי של ג׳יימס ברונסון ריינולדס, שבדק את הסחר בעבדים לבנים באסיה. כאזרח אמריקאי נאמן וידידו של הנפוליאון המיועד של אמריקה, תיאודור רוזוולט, ריינולדס הוא האחרון שיפקפק במעלותיה של ארצו. ובכל זאת הוא מוביל אותנו אל חצרותיה האחוריות של אמריקה בהונג־קונג, שנגחאי ויוקהאמה, במקומות הללו הזנות האמריקנית רווחת וגלויה כל־כך עד ש״אמריקאית״ היתה למילה נרדפת לזונה. ריינולדס מזכיר לבני ארצו כי בעוד שהאמריקאים בסין נהנים מן ההגנה של הקונסוליה שלנו, הסינים באמריקה אינם זוכים לשום הגנה. כל מי שהתוודע לרדיפות האכזריות והפראיות שהן מנת חלקם של סינים ויפנים בחוף המערבי יסכים עם דבריו.

לאור העובדות הללו יהיה זה מגוחך למדי להצביע על אירופה כעל הביצה שממנה מגיחות הרעות החולות הפושות בחברה האמריקאית. המיתוס הגורס כי מרביתן של הזונות הן יהודיות הוא מגוחך לא פחות. אני בטוחה שאיש לא יאשים אותי בנטיות לאומניות. אני שמחה לומר שהתגברתי עליהן, כמו על אמונות טפלות רבות. לכן אם אני מתקוממת נגד הטענה שזונות יהודיות

מיובאות הנה, אינני מדברת מתוך ההטיה היהודית שלי, אלא על סמך העובדות המאפיינות את חייהם של האנשים האלה. הנערות היהודיות אינן נוהגות להגר לארצות זרות אלא בלוויית בני משפחותיהן או כאשר הן מצפות לפגוש אותם בארץ היעד. הנערה היהודיה איננה הרפתקנית. עד לעת האחרונה היא מעולם לא עזבה את הבית, אפילו לא לכפר הסמוך או לעיירה השכנה, שלא לצורך ביקור קרובים. האם ניתן אפוא להאמין שנערות יהודיות יעזבו את הוריהן או את משפחותיהן וייצאו למרחקים, יגמעו אלפי מיילים בדרכן לארצות זרות על סמך הבטחותיהם של גורמים זרים? עלו על כל אניית קיטור גדולה שעוגנת בנמל ובדקו בעצמכם אם נערות אלה אינן מצויות בלוויית הוריהן או אחיהן או דודותיהן או שארי בשר אחרים. יש כמובן מקרים יוצאים מן הכלל, אך רק מי שהפסיכולוגיה היהודית זרה לו לחלוטין יכול לטעון כי המוני נערות יהודיות מיובאות לאמריקה לצורך עיסוק בזנות או לכל מטרה אחרת.

מי שגר בבית זכוכית אל ישליך אבנים. קירותיו של בית הזכוכית האמריקאי דקים ושבירים, ופנים הבית רחוק מלהיות מלבב.

הניסיון לייחס את הגידול בשיעורי הזנות לייבוא או להסתעפותו של מערך הסרסורים הוא שטחי מאוד. להסבר הראשון כבר התייחסתי. ואשר למערך הסרסורים: מתועב ככל שיהיה, הוא אינו אלא אחד מתסמיניה של הזנות המודרנית, פרי הדיכוי והשוחד, תולדה של מסעי צלב בלתי מאורגנים כנגד עוולות חברתיות.

הסרסור הוא ללא ספק חבר עלוב במשפחת האדם, אך באיזה אופן הוא מתועב יותר מן השוטר הנוטל מן האשה העובדת ברחוב את פרוטתה האחרונה, ואז כולא אותה בתחנת המשטרה? האם אפשר לומר שהוא פושע גדול יותר, או מטרד חברתי חמור יותר, מבעליהם של בתי כלבו ומפעלים, המשמינים מזיעת אפיהם של קורבנותיהם, רק כדי לשלחם אל הרחוב? אינני מבקשת לעתור

בשם הסרסור, אך אינני מצליחה להבין מדוע הוא מוקע בכל פה, בעת שהאחראים האמיתיים לעוול החברתי נהנים מחסינות וכבוד. כדאי גם לזכור שהסרסור איננו יוצר את הזונה. הצביעות והזיוף שלנו הם שיוצרים את הזונה ואת הסרסור גם יחד.

עד 1894, אמריקה לא התעניינה בסרסוריה. אז תקפה אותנו מגיפת הצדיקות. ביעור חטאת הארץ וטיהורה בכל מחיר היו לצו השעה. הסרטן החברתי נדחק אפוא, החוצה משדה הראייה אך עמוק יותר אל תוככי הגוף. מנהלי בתי הבושת וקורבנותיהם מוכי הגורל נמסרו לחסדיה הנדיבים של המשטרה. התוצאה הבלתי נמנעת — שוחד בקנה מידה גדול וענישה — לא איחרה להגיע.

בבתי הבושת היה לנערות ערך כספי, שסיפק להן הגנה כלשהי. כעת הן מצאו עצמן ברחוב, נתונות לחלוטין לחסדי המשטרה תאבת השוחד. היזקקותן הנואשת של הנערות הללו להגנה ולחום הפכה אותן לטרף קל לסרסורים, שבעצמם הם תוצר של התקופה המסחרית שלנו. מערך הסרסורים הוא אפוא תולדה ישירה של הרדיפות המשטרתיות, השוחד והניסיון לדכא את הזנות. תהיה זו שטות גמורה לבלבל בין תסמין מודרני זה של העוול החברתי לבין הגורמים שיצרו אותו.

דיכוי אלים וחקיקה ברברית רק יאיצו את הידרדרותם של קורבנות הבורות והטיפשות. אסטרטגיות אלה הגיעו לביטויין הקיצוני ביותר בהצעת החוק הקוראת להגדיר כל יחס אנושי לזונות כפשע, ולגזור על כל אדם שיציע מקלט לזונה עונש מאסר של חמש שנים וקנס של 10,000 דולר. הגישה הזו חושפת את הליקוי הנורא בהבנת הסיבות האמיתיות לזנות כגורם חברתי, ומבטאת רוח פוריטנית המחזירה אותנו לימי אות השָׁני.

בין החוקרים המודרניים העוסקים בנושא הזנות אין אפילו אחד שאיננו מתייחס לחוסר התוחלת של הניסיון להתמודד עם הבעיה באמצעות חקיקה. ד"ר בלשקו מוצא כי ההישג היחיד שנובע מן

הדיכוי הממשלתי וממסעות הצלב המוסריים הוא הטיית הרוע לנתיבים סמויים, המגבירים את הסכנות החברתיות הגלומות בו. הבלוק אליס, החוקר היסודי וההומאני ביותר של נושא הזנות, מוכיח בעזרת מצע עשיר של נתונים כי ככל שמתגברות הרדיפות, כך הולך המצב ומחמיר. בין השאר אנחנו למדים ממנו כי בצרפת, "ב־1560, הוציא שארל התשיעי צו שחיסל את בתי הבושת, אך מספר הזונות רק גדל כתוצאה מכך, והופיעו בתי בושת חדשים לרוב, שפעלו במסווה ולכן היו מסוכנים יותר מקודמיהם. למרות החקיקה הזו, ואולי דווקא בגללה, הזנות פשתה במדינה בשיעור שלא נראה כדוגמתו בשום מדינה אחרת."*

רק דעת קהל מושכלת, שתהיה משוחררת מדפוסי המחשבה שמכתיב הציד החוקי והמוסרי של הזונה, תוכל להביא לשיפור המצב. טמינת הראש בחול והתעלמות מן הממד החברתי של העוול בחיים המודרניים יובילו רק להחמרה נוספת. עלינו להתעלות מעבר להתנשאות המטופשת שלנו וללמוד להכיר בזונה כתוצר של תנאים חברתיים. באמצעות הכרה זו נוכל להניח מאחורינו את הצביעות ולהתקדם לעבר הבנה עמוקה יותר של הזנות ויחס אנושי יותר לזונות. ובאשר לעקירת הזנות מן השורש — זאת יהיה בכוחנו להשיג רק באמצעות בחינה מקיפה ויסודית של כל הערכים המקובלים — בעיקר ערכי המוסר — ובאמצעות ביטול העבדות התעשייתית.

* *Sex and Society*. ראו הערה בעמ' 28.

הצביעות הפוריטנית

בהתייחסו לפוריטניות בהקשר של אמנות אמריקאית, אמר בוטזון בורגלום: "הפוריטניות הפכה אותנו אנוכיים וצבועים למשך זמן כה רב, עד כי הכנות והיראה בפני היסוד הטבעי בדחפים שלנו נעקרו מתוכנו כליל, והתוצאה היא אמנות המנועה מכל שריד של אמת או אינדיבידואליות."

בורגלום היה יכול להוסיף שהפוריטניות הפכה את החיים עצמם לבלתי נסבלים. החיים, יותר מן האמנות והאסתטיקה, מציגים את היופי באלף דרכים שונות, בהיותם פנורמה כבירה של שינוי נצחי. מאידך, הפוריטניות נשענת על תפישה יציבה ומקובעת של החיים. היא מבוססת על העמדה הקלוויניסטית הקובעת כי החיים הם קללה שניחתה על האדם בזעמו של האל. אם ברצונו לגאול את עצמו, חייב האדם לשקוד כל העת על מעשה הכפרה, לדכא כל דחף טבעי ובריא, ולפנות עורף לשמחה וליופי.

הפוריטניות חגגה את שלטון הטרור שלה באנגליה במאות השש־עשרה והשבע־עשרה, כשהרסה ומחצה כל גילוי של אמנות ותרבות. הרוח הפוריטנית היא שגזלה משלי את ילדיו, מכיוון שסירב להשתחוות בפני תכתיבי הדת. אותה צרות אופקים הפכה את ביירון לגולה בארצו שלו, כי אותו גאון מרד נגד החד־גוניות, השיעמום והקטנוניות ששררו בה. הפוריטניות היא שכפתה על כמה מן הנשים

החופשיות ביותר באנגליה את השקר המקובל של הנישואים: מרי וולסטונקרפט ומאוחר יותר ג׳ורג׳ אליוט. לאחרונה גבתה הפוריטניות מחיר נוסף — את חייו של אוסקר ויילד. למעשה, הפוריטניות היתה מאז ומעולם הגורם הקטלני ביותר בממלכתו של ג׳ון בול, שנהג כמו הצנזור של הביטוי האמנותי של עמו, ונתן את אישורו רק לדלות הרוחנית של המהוגנות המעמד־בינונית.

אם כן, ההצבעה על אמריקה כארץ הפרובינציאליות הפוריטנית אינה מבטאת אלא את הלאומנות הבריטית. חיינו נתונים אמנם בסד הפוריטניות, המחסלת כל דחף טבעי ובריא, אך אנו חבים תודה לאנגליה, על כי שתלה את זרעי הרוח הזו באדמה האמריקאית. אבותינו הנחילו לנו אותה. חלוצי מייפלאואר, שנמלטו מרדיפות ודיכוי, התפרסמו כשהשליטו בעולם החדש את הרודנות והפשע הפוריטניים. ההיסטוריה של ניו־אינגלנד, ובמיוחד מסצ׳וסטס, מלאה בזוועות שהחשיכו על בני אדם את עולמם, הפכו אושר לייאוש, טבעיות למחלה, כנות ואמת לשקרים מחרידים וצביעות. כיסא הקשירה ועמוד המלקות, לצד מכשירי עינוי רבים אחרים, היו השיטות האנגליות המועדפות לצורך טיהור אמריקאי.

בוסטון, עיר התרבות, נרשמה בתולדות הפוריטניות כ״עיר הדמים״. היא התחרתה אפילו בסָאלם, ברדיפותיה האכזריות נגד עמדות דתיות בלתי מאושרות. במקום שהפך בינתיים לפארק ציבורי מפורסם, אשה חצי עירומה שאחזה תינוק בזרועותיה הוצלפה לעיני הציבור משום שפשעה בדיבור חופשי. וממש באותו מקום, מרי דייר, אשה אחרת מכת הקווייקרים, נתלתה ב־1659. בכלל, בוסטון היתה זירה לרבים מפשעיה חסרי המעצורים של הפוריטניות. סאלם הרגה בקיץ של 1692 שמונה־עשר בני אדם בעוון מעשי כשפים. ומסצ׳וסטס לא ניצבה לבדה במאבק לגרש את השטן באמצעות אש וגופרית. וכפי שקנינג אמר בצדק: ״האבות המייסדים פשטו בעולם החדש כדי להשיב את האיזון של העולם

הישן." בלהות התקופה ההיא מצאו את ביטויין השלם ביותר ביצירה האמריקאית הקלאסית, אות השני.

הפוריטניות הניחה מידיה את מכשירי העינויים והשוט, אך יש לה עדיין אחיזה הרסנית במחשבותיהם ורגשותיהם של האמריקאים. אחרת לא היתה שום דרך להסביר את כוחו של קומסטוק. כמו הטורקמדות של ימי האינקוויזיציה, אנתוני קומסטוק הוא השליט היחיד של חוקי המוסר האמריקאיים. הוא מכתיב את אמות המידה לטוב ולרע, לטוהר ולהפקרות. כמו גנב בלילה הוא חומק לתוך חייהם הפרטיים של בני האדם, למערכות יחסיהם האינטימיות ביותר. שיטת הריגול שהקים יכולה לבייש את המדור השלישי הידוע לשמצה של המשטרה החשאית ברוסיה. מדוע מוכן הציבור לשאת הפרה כזו של חירויותיו? פשוט משום שקומסטוק מבטא בקול רם את הפוריטניות המפעפעת בדם האנגלו־סקסי, פוריטניות שאפילו הליברלים לא הצליחו להשתחרר ממנה לחלוטין. הגורמים המקובעים וחסרי החזון של האגודות הצעירות להנחלת הרוח הנוצרית, ליגות הטהרה, איגודי השבת האמריקאים והמפלגה למען חוק היובש, שאנתוני קומסטוק הוא הקדוש הפטרון שלהם, כורים את קברן של האמנות והתרבות האמריקאיות.

אירופה יכולה לפחות להתגאות באמנות וספרות נועזות החודרות לעומק הבעיות החברתיות והמיניות של ימינו, ומותחות ביקורת חריפה על הזיוף וההתחזות בחיינו. יצירות אלה מבתרות באזמל מנתחים כל גווייה פוריטנית, כדי לפנות את הדרך לשחרור האדם מן המטענים המתים של העבר. אך כאשר הפוריטניות חונקת את החיים האמריקאיים באיסוריה, לא נותר עוד מקום לאמת או ליושר. ההתנהגות האנושית נתונה למרותם של הקדרות והבינוניות, המקצצות כל ביטוי טבעי, ורומסות את הדחפים הטובים ביותר שלנו. הפוריטניות במאה העשרים היא האויבת של החירות והיופי ממש כפי שהיתה בעת שניחתה על פלימות רוק. היא מדכאת את

רגשותינו העמוקים ביותר כאילו היו חטא מתועב, אך בבערותה באשר להתנהלותם של רגשות אנושיים, היא בוראת בעצמה את הרגשות המתועבים ביותר.

ההיסטוריה של הסגפנות מעידה על כך לכל אורכה. הכנסייה, כמו הפוריטניות, נאבקה נגד הבשר כאילו מדובר בדבר מרושע. היא דרשה להצניע ולהסתיר אותו בכל מחיר. רק לאחרונה החלו הוגים ומחנכים להכיר בתוצאות של גישה נפסדת זו. הם מבינים כי "לעירום יש ערך היגייני וגם משמעות רוחנית, החורגים הרבה מעבר לנחיצותו לשם הרגעת החקרנות הטבעית של הצעירים או למניעת רגשות מורבידיים. העירום הוא מקור של השראה לאנשים בוגרים שהשתחררו מזמן מסקרנות הנעורים. מראה הדמות האנושית במהותה הנצחית, הדבר הקרוב לנו ביותר בעולם כולו, תמצית חיותו, יופיו וחינו של האדם, הוא אחד מאבני השתייה של החיים."* אך הרוח הפוריטנית עיוותה את המוח האנושי עד שהוא איבד את הכושר להעריך את יופיו של העירום, והיא כופה עלינו להחביא את הצורה הטבעית תחת התביעה לצניעות. אלא שהצניעות עצמה אינה אלא כפייה מלאכותית על הטבע, המבטאת בושה שקרית בצלם האדם. המושג המודרני של צניעות, בעיקר כאשר הוא מוחל על נשים, קורבנותיו הגדולות ביותר, כרוך בהפרזה בהערכת כוחם של הדחפים החושיים שלנו. "מידת הצניעות משתנה על פי כמות הבגדים," ולכן הנצרות והפוריטנים ממהרים תמיד לכסות את ה"פרא" בבלויי סחבות, וכך להמיר אותו אל הצדקה וההסידות.

הפוריטניות מסלפת את המשמעות והתפקידים של הגוף האנושי, בעיקר כאשר מדובר בנשים. היא גוזרת על הנשים לבחור בין פרישות, מעשה רבייה חסר הבחנה של גזע פגוע, או זנות. ממדיו

* Ellis Havelock. *Studies in the Psychology of Sex*

העצומים של פשע זה נגד האנושות מתגלים כאשר אנו בודקים את תוצאותיו. האשה הלא נשואה נידונה לפרישות מוחלטת, תחת האיום שתיחשב בלתי מוסרית או מופקרת, וכתוצאה מכך תפתח חולשת עצבים, אין אונות, דיכאון ומגוון רחב של מיחושים הכרוכים בירידת כוח העבודה, כרסום ביכולת ההנאה, חוסר שינה ועיסוק מופרז בתשוקות ודמיונות מיניים. התכתיב השרירותי וההרסני של ריסון מוחלט יכול כנראה להסביר גם את חוסר השוויון המנטלי בין המינים. פרויד מאמין כי הנחיתות האינטלקטואלית של נשים רבות כל־כך מקורה בהגבלות המוטלות על מחשבתן לצורך דיכוי מיני. לאחר שדיכאה כך את התשוקות המיניות הטבעיות של האשה הלא נשואה, ממהרת הפוריטניות לאחל לאחותה הנשואה פריון בלתי מרוסן במסגרת נישואיה. אכן, היא איננה מסתפקת באיחולים, אלא כופה על האשה, הרעבה למין בשל הדיכוי שממנו סבלה לפני נישואיה, להביא לעולם ילדים מבלי להתחשב במצבה הפיזי שהולך ומתערער, או בחסרון הכיס שאינו מאפשר לה לטפל במשפחה גדולה. מניעת היריון, אפילו בשיטות שהמדע קבע כי הן בטוחות לחלוטין, אסורה בהחלט. עצם אזכור הנושא נחשב לפשע.

הודות לרודנות הפוריטנית, רוב הנשים מגלות במהרה שהמשאבים הפיזיים שלהן תשו. הן הופכות חולות ודוויות, ואינן מסוגלות להעניק לילדיהן את הטיפול הבסיסי ביותר. וכשנוסף לכך דחק כלכלי, נשים רבות נאלצות לחשוף עצמן לסכנה גדולה בניסיון שלא להביא יותר חיים לעולם. קשה להאמין לאילו ממדים עצומים הגיע שיעור ההפלות באמריקה. לפי נתוני החקירות האחרונות שנעשו בתחום זה, שבעה־עשרה הריונות מתוך מאה מסתיימים בהפלה מלאכותית. אחוז מבהיל זה כולל רק את המקרים המתגלגלים לידיעתם של רופאים. אם מביאים בחשבון את החשאיות העוטה בהכרח את הפעילות הזו, ואת חוסר המקצועיות

וההזנחה הנובעים ממנה, מגלים כי טיפשותה וצביעותה של הפוריטניות מוסיפות לתבוע אלפי קורבנות בנפש.

הזנות אמנם נרדפת, נאסרת ונכלאת, ובכל זאת היא מבטאת את הניצחון הגדול ביותר של הפוריטניות. הזנות היא בתה החוקית של הפוריטניות, למרות כל ההתחסדות הצבועה. הזונה היא זעם המאה שלנו, הגורף את ארצותינו ה״מתורבתות״ כמו הוריקן, ומותיר אחריו נתיב של מחלה ואסון. המזור היחיד שהפוריטניות מציעה לבת סוררת זו הוא דיכוי נוסף ועוד רדיפות חסרות רחמים. השערורייה האחרונה הגיעה בדמותו של חוק פייג׳, האוכף בניו־יורק את הכישלון והפשע הנוראים של אירופה, את רישומם ובידודם של קורבנות הפוריטניות האומללים. מתוך אותה טיפשות מבקשת המגמה הטהרנית לבלום את הפגע הנורא שהיא בעצמה יצרה — מחלות המין. למרבה הייאוש, רוח זו של צרות אופקים אטומה הצליחה להרעיל אפילו את אלו המכונים ליברלים, ולעוור את עיניהם כדי שיצטרפו למסע הצלב נגד הדברים שמקורם בצביעות הפוריטנית עצמה — הזנות והשלכותיה. בעיוורונה העיקש מסרבת הפוריטניות לראות כי השיטה האמיתית למניעת היריון היא זו שמבהירה לכול כי ״מחלות מין אינן דבר מסתורי או איום, עונש על חטא הבשר, מין נגע מביש הניחת בעקבות הקללה הפוריטנית, אלא מחלה רגילה שניתן לטפל בה ולרפאה.״ באמצעות שיטות הערפול, ההסתרה והכיסוי שלה, יצרה הפוריטניות את התנאים המבטיחים את התפתחותן והתפשטותן של מחלות אלה. צרות האופקים שלה שבה ונחשפת בעמדתה חסרת ההיגיון ביחס לגילוי החשוב של פרופ׳ ארליך. הצביעות מסתירה את גילויה של התרופה לסיפיליס באמצעות רמיזות מעורפלות כי התרופה היא ״סוג של רעל.״

היכולת הבלתי מוגבלת כמעט של הפוריטניות לחולל רע בעולם מקורה בהתבצרות מאחורי המדינה והחוק. בהעמידה פנים שהיא

מגינה על בני האדם מפני "חוסר מוסר", היא הפרתה את המנגנון השלטוני והוסיפה לסמכות המוסרית שנטל לעצמו, לצנזר בחסות החוק את השקפותינו, רגשותינו ואפילו מנהגינו.

אמנות, ספרות, דרמה, פרטיות הדואר שלנו, והטעם האישי ביותר שלנו, נתונים לחסדיו של הרודן הנוקשה הזה. בידי אנתוני קומסטוק, או שוטר נבער כזה או אחר בן דמותו, ניתן הכוח לחלל גאונות, לזהם ולהשחית את היצירה הנשגבת ביותר של הטבע — הצורה האנושית. ספרים שעוסקים בנושאים החיוניים ביותר של חיינו, במגמה להטיל אור על בעיות שהסתרתן מסוכנת, מקבלים מן החוק יחס השמור לעבירות ולפשעים, ומחבריהם חסרי הישע נזרקים לכלא או נדחקים לייאוש ולמוות.

אפילו תחת שליטתו של הצאר, החופש האישי היומיומי אינו מופר מדי יום ביומו באותה מידה כמו באמריקה, מעוז הסריסים הפוריטניים. כאן הפך היום היחיד שנותר להמונים להשיב בו את נפשם, יום ראשון, למופע אימים בלתי נסבל. כל מי שחקר מנהגים קדומים של תרבויות עתיקות מסכים כי השבת היתה יום של חגיגות, נטול חובות ודאגות, יום של שמחה והנאה. בכל מדינה אירופית ממשיכה מסורת זו להציע הפוגה מן השיעמום והטיפשות של תקופתנו הנוצרית. בכל מקום נגדשים אולמות הקונצרטים, התיאטראות, המוזיאונים והגנים בגברים, נשים וילדים, בעיקר פועלים ובני משפחותיהם, הנמלאים חיים ושמחה, ושוכחים את הכללים והמוסכמות הרגילים של הקיום היומיומי שלהם. זה היום שבו מדגימים ההמונים כיצד יכלו להיראות חיים בחברה שפויה, שבה מפשיטים את העבודה ממטרתה להביא רווחים ולהחריב נפשות.

הפוריטניות גזלה מן האנשים אפילו את היום היחיד הזה. למותר לציין — הפועלים הם הנפגעים היחידים מן העניין: למיליונרים שלנו יש בתים מפוארים ומועדונים משוכללים. העניים לעומת זאת

נידונים למונוטוניות ולשיעמום של יום ראשון האמריקאי. את האווירה החברתית והמהנה של חיי החוצות באירופה מחליפים כאן הקדרות של הכנסייה, חדרי המגורים הכפריים, המחניקים וספוגי החיידקים, או האווירה האלימה של החדרים האחוריים של המסבאות, שבמדינות שבהן נהוג חוק היובש אפילו הם אינם קיימים. שם נאלצים האנשים להשקיע את הכנסתם הזעומה ברכישת יין פיגולים. ובאשר לחוק היובש עצמו, כולם יודעים באיזו פארסה מדובר. כמו כל שאר ההישגים של הפוריטניות, גם חוק זה רק דחק את ה"שטן" עמוק יותר אל תוך המערכת האנושית. בשום מקום לא נראים כל־כך הרבה שיכורים כמו בערי היובש שלנו, אך כל עוד אפשר להשתמש בסוכריות ריחניות להפגת צחנת הפה של הצביעות, הפוריטניות מנצחת. לשונו של חוק היובש מנמקת את ההתנגדות לשתיית אלכוהול בשיקולים בריאותיים וכלכליים, אך רוחו המעוותת של חוק זה מובילה ליצירתם של חיים מעוותים.

כל גירוי המעורר את הדמיון ומרומם את הרוח נחוץ לחיינו כמו אוויר לנשימה. הוא מחיה את הגוף ומעמיק את חזון האחווה האנושית שלנו. ללא תמריצים שיכולים להגיע בצורות כאלה או אחרות, עבודה יצירתית איננה מן האפשר, ואין מקום לרוח של טוב לב ונדיבות. העובדה שכמה מגדולי הגאונים ראו את בבואתם בגביע המשקה לעתים תכופות מדי אין בה כדי להצדיק את הניסיון הפוריטני לרסן את מכלול הרגשות האנושיים. אנשים כמו ביירון ופו עוררו את האנושות במידה שהפוריטנים לא יתקרבו אליה לעולם. הם העניקו לעולם משמעות וצבע, בשעה שהפוריטנים הופכים דם למים, יופי לכיעור, ומגוון לאחדות כפויה וריקבון. הפוריטניות, על כל ביטוייה, היא חיידק רעיל. על פני השטח הכול עשוי להיראות חזק ויציב, אך הרעל מפלס את דרכו בעקשנות, וגורלו של המבנה נחרץ. בעקבות היפוליט טיין, כל נפש חופשייה

באמת למדה להבין כי, ״הפוריטניות היא מות התרבות, הפילוסופיה, ההומור והאחווה הטובה. מאפייניה הם שיעמום, מונוטוניות וקדרות.״

נישואים ואהבה

ההשקפה הרווחת היא שנישואים ואהבה הן מילים נרדפות, שמקורם באותם מניעים וכי הם עונים על אותם צרכים אנושיים. כמו רוב ההשקפות הרווחות, גם עמדה זו איננה מבוססת על עובדות ממשיות, אלא על דעות קדומות.

בין נישואים לאהבה אין דבר מן המשותף. הם מרוחקים זה מזה כשני הקטבים. למען האמת, הם מתיישבים זה עם זה לעתים רחוקות בלבד. אין ספק כי כמה מקשרי הנישואים הם תוצאה של אהבה, אך אין זה משום שהאהבה יכולה לבטא עצמה רק בנישואים, אלא בעיקר מפני שמעטים הם בני האדם המסוגלים להיחלץ ממרותן של מוסכמות. בעיני נשים וגברים רבים היום הנישואים אינם אלא פארסה, אך הם משלימים אתם בגלל הדעות המקובלות בציבור. אין להכחיש שחלק מקשרי הנישואים מבוססים על אהבה, ושבכמה מן המקרים האהבה ממשיכה להתקיים בחיי הנישואים, אך אני סבורה כי גם במקרים אלה היא מתקיימת במנותק מן הנישואים, ולא כתוצאה מהם.

מצד שני, אין זה נכון כלל כי האהבה נובעת מן הנישואים. במקרים נדירים אפשר לשמוע על בני זוג המתאהבים זה בזה בדרך נס לאחר הנישואים, אך בחינה מקרוב תגלה שזוגות אלה בסך הכול מסתגלים למצב שנגזר עליהם. אין ספק שהסתגלות הדדית

מאומצת זו רחוקה מאוד מן הספונטניות, העוצמה והיופי של האהבה, שבלעדיהם מבזה קשר הנישואים את האשה והגבר כאחד.

הנישואים הם ראש לכול הסדר כלכלי, תעודת ביטוח. חוזה הנישואים נבדל מביטוח החיים הרגיל רק בכך שהוא כובל יותר, משעבד יותר. התשואות שהוא מניב נמוכות לאין שיעור לעומת ההשקעות. מי שרוכש פוליסת ביטוח משלם תמורתה בדולרים וסנטים, וזכאי להפסיק את התשלומים בכל רגע. לעומת זאת, אם הפרמיה של האשה היא הבעל, היא משלמת תמורתה בשמה, בפרטיותה, בכבודה העצמי, בעצם חייה, "עד שהמוות יפריד." יותר מכך, חוזה הנישואים גוזר על האשה חיים שלמים של תלות וטפילות. הוא דן אותה לקיום משולל כל תועלת אישית או חברתית. גם הגבר משלם את המחיר, אך הואיל ותחום המחיה שלו רחב יותר, הנישואים אינם מגבילים אותו כמו את האשה. השלשלאות מוחשות לו יותר במובן הכלכלי.

אם כן, המוטו שקבע דנטה בשערי התופת הולם במידה שווה את הנישואים: "אתם הבאים בשער הזה, הניחו מאחוריכם את כל התקוות."

רק טיפש לא יודה בכישלונם של הנישואים. די במבט חטוף בנתונים בדבר שיעורי הגירושים כדי לעמוד על כישלונם המר של הנישואים. גם הטיעון הגס והסטריאוטיפי בדבר הפְּרָצוֹת בחוקי הגירושים והפְּרִיצוּת במנהגיהן של הנשים לא יוכל להסביר את העובדות הבאות: ראשית, אחד מכל שנים־עשר קשרי נישואים מסתיים בגירושים; שנית, מאז 1870 עלה שיעור הגירושים מ־28 ל־73 לכל אלף תושבים; שלישית, מאז 1867 שיעורן של תביעות הגירושין שהניאוף משמש בהן כעילה עלה ב־270.8 אחוזים; ורביעית, שיעורם של מקרי הנטישה בקשרי נישואים עלה ב־369.8 אחוזים.

לנתונים אלה יש להוסיף כמות עצומה של חומר דרמתי וספרותי, שיש בו כדי להאיר את הנושא: רוברט הֶרִיק בספרו ביחד, פִּינֶרוֹ

בשביל הביניים, יוג׳ין ווֹלְטֶר בהסכום שוּלם במלואו ועשרות סופרים אחרים דנים בשיממון, במונוטוניות, בעליבות ובקוצר היד של הנישואים כגורם של הרמוניה והבנה.

חוקר רציני לא יסתפק בהסבר השטחי הרווח לתופעה זו. יהיה עליו להעמיק ולחפור עד לעצם החיים של המינים כדי להבין מדוע הנישואים הם אומנם מתכון בדוק לאסון.

אדוארד קרפנטר טוען כי מאחורי כל קשרי הנישואים ניצבים עולמותיהם הנפרדים של שני המינים. עולמות אלה שונים ורחוקים כל־כך זה מזה, עד כי הגבר והאשה נידונו להישאר זרים. חומה בצורה של דעות קדומות, מנהגים והרגלים מפרידה בין בני הזוג, והנישואים אינם מכשירים אותם לפתח את ההיכרות או הכבוד ההדדיים, שבלעדיהם נגזר גורלו של כל איחוד להיכשל.

הנריק איבסן, שהוקיע במחזותיו את הצביעות החברתית לכל צורותיה, היה כנראה הראשון שעמד על האמת הגדולה הזאת. נורה איננה עוזבת את בעלה מכיוון שהיא מואסת בחובות המוטלות עליה או עומדת לפתע על זכויותיה כאשה, כפי שסברו כמה מבקרים טיפשים. נורה עוזבת את בעלה מכיוון שהיא מבינה כי במשך שמונה שנים היא חיה עם אדם זר וילדה לו ילדים. היש דבר משפיל ומבזה יותר מאשר חיים שלמים של קִרבה מאולצת בין שני זרים? האשה אינה צריכה לדעת דבר על הגבר מלבד הכנסתו. ומה כבר יש לדעת על האשה מלבד זאת, שיש לה חזות נאה? עוד לא נגמלנו מן המיתוס התיאולוגי כי אין לאשה נשמה: היא אינה אלא נספחתו של הגבר, היא נבראה מצלעו של הג׳נטלמן שהיה חזק כל־כך עד כי פחד מן הצל של עצמו.

ייתכן כי האיכות הירודה של החומר שממנו קורצה האשה הוא האחראי לנחיתותה. מכל מקום, אין לאשה נשמה — ואם כך, מה יש לדעת עליה? מלבד זאת, ככל שיש לאשה פחות נשמה כך היא נכונה יותר להיטמע בבעלה, וערכה כרעיה גָדֵל. השלמה כנועה זו

עם עליונותו של הגבר היא ששימרה את יציבותו־למראית־עין של מוסד הנישואים במשך זמן רב כל־כך. כעת, כאשר האשה עומדת על שלה, כשהיא תובעת לה חיים בזכות עצמה ולא בחסדיו של אדונה, הולך מוסד הנישואים ומתערער בהדרגה. שום קינה סנטימנטלית לא תשיב לו את יציבותו.

כמעט מינקות, מספרים לנערה הממוצעת כי הנישואים הם יעדָהּ האולטימטיבי, ומכאן שראוי לנתב את השכלתה והכשרתה לעבר מטרה זו. כך מאביסים את הנערה המיועדת לנישואים כדרך שמפטמים את הבהמה האילמת, המיועדת לשחיטה. עם זאת, ובאורח מוזר, האשה רשאית לדעת על תפקידה כרעיה ואֵם הרבה פחות מכפי שבעל מלאכה טיפוסי נתבע לדעת על מקצועו. אין זה מהוגן שנערה מכובדת תדע משהו על היחסים בין המינים — הידע הזה עלול ללכלך אותה. יש צורך בשבועת הנישואים כדי להפוך את העניין המלוכלך הזה להסדר הטהור והמקודש ביותר, שאיש אינו מעז לערער עליו או לבקר אותו. זוהי בדיוק הגישה של התומך הממוצע בנישואים, וכך נותרת האם והרעיה המיועדת בבורות מוחלטת ביחס לנכס היחיד שלה בשדה התחרותי — המין. כאשר באה שעתה לקשור את חייה בחייו של גבר, היא מוצאת עצמה המומה, נרעשת מעבר לכל מידה ואחוזת תיעוב לנוכח הטבעי והבריא שבדחפים. אפשר לומר כי שיעור ניכר מן האומללות, הסבל והמצוקה הפיסית שמסבים חיי הנישואים נובע מן הבערות הפושעת בענייני המין, שמקובל לרומם אותה למעמד של סגולה. אין ספק כי יותר מבית אחד התפרק בשל עובדה מחרידה זו.

אשה שתהיה חופשייה ובוגרת מספיק כדי להיוודע אל רזי המין שלא בתיווכן של המדינה או הכנסייה תגוּנֶה כמי שאינה ראויה להפוך לרעייתו של אדם "טוב" — כזה שטוּבוֹ מתמצה בראש ריק וערימות של כסף. האם יכול להיות דבר מקומם יותר מן הרעיון שאשה בוגרת ובריאה, מלאה חיים ותשוקה, נאלצת להתכחש

לתביעתו של הטבע, להחניק את כמיהתה החזקה ביותר, לפגוע בבריאותה ולשבור את רוחה, לצמצם את אופקיה ולהינזר מן העומק המפעים של החוויה המינית, עד שיגיע אדם "טוב" וייקח אותה כדי שתהיה לו לאשה? זוהי משמעותם המדויקת של הנישואים. כיצד יכול הסדר כזה להניב דבר מלבד כישלון? די בהיבט זה של הנישואים כדי לבסס את ההבחנה בינם לבין האהבה.

אנחנו חיים בתקופה מעשית. חלפו־עברו הימים שבהם נכונו רומיאו ויוליה להסתכן בזעמם של אבותיהם, וגרטשן חשפה עצמה לרינוני שכניה למען האהבה. במקרים הנדירים שבהם אנשים צעירים מרשים לעצמם את מותרות הרומנטיקה, הם זוכים לטיפולם של המבוגרים הסובבים אותם, המנערים אותם וחובטים בהם עד שהם "מקבלים שכל".

השיעור המוסרי המוחדר בנערה איננו כולל את השאלה אם הגבר עורר את אהבתה, אלא מוגבל לשאלה "כמה"? האל החשוב והיחיד בחיי המעשה האמריקאיים הוא: האם יכול האיש להתפרנס? האם יש בכוחו לכלכל אשה? זהו התנאי ההכרחי והמספיק לנישואים. בהדרגה הולכת שאלה זו ומטביעה את כל מחשבותיה של הילדה. היא אינה חולמת עוד על אור ירח ונשיקות, על צחוק ודמע. היא חולמת על מסעי קניות ודוכני מציאות. עוני ועליבות אלה של הנפש טבועים בתשתיתו של מוסד הנישואים. המדינה והכנסייה תומכים באידיאל הזה ובו בלבד, פשוט משום שהוא מספק צידוק להמשך שליטתן בגברים ונשים.

אין ספק שקיימים עדיין אנשים המחשיבים את האהבה יותר מדולרים וסנטים. ניתן למוצאם בעיקר בקרב המעמדות שמצבם הכלכלי מאלצם לצאת ולפרנס עצמם. השינוי העצום שגורם זה חולל במצבה של האשה הוא כמעט בלתי נתפש אם חושבים על כך שזמן קצר בלבד חלף מאז כניסתה אל הזירה התעשייתית. שישה מיליוני נשים מקבלות שכר. שישה מיליוני נשים חולקות עם

הגברים את הזכות להיחשף לניצול, להיגזל על־ידי המעסיקים, לפתוח בשביתה. כן, אפילו לרעוב. עוד משהו, אדוני? כן, שישה מיליוני נשים עובדות בשכר בכל שדרה משדרות החיים, החל במשרות יוקרתיות שבמסגרתן הן אינן נדרשות אלא לחשוב, וכלה בעבודות הכפיים הקשות ביותר, במכרות ועל מסילות הרכבת. כן, נשים עובדות אפילו כבלשיות ושוטרות. אין ספק שתהליך השחרור נשלם.

והנה עם כל זאת, רק נשים מעטות בשורות הצבא העצום של העובדות־בשכר רואות בעבודתן עניין קבוע, כפי שרואים זאת הגברים. גבר, ולו החלש והמוגבל ביותר, נועד להיות עצמאי ובלתי תלוי. למותר לציין, אני יודעת שאיש איננו עצמאי באמת בפס הייצור הכלכלי שלנו. ובכל זאת, גם הגבר האומלל ביותר שונא להיות פרזיט, או לפחות להיחשב לכזה.

האשה רואה במעמדה כעובדת עניין חולף. היא תופשת את עצמה כמי שניתן להשליכה ממקום עבודתה לטובת כל מי שיבקש לעצמו את תפקידה.

משום כך ארגונן של נשים באיגודים מקצועיים קשה לאין ערוך מארגונם של גברים. "למה לי להצטרף לאיגוד העובדים? אני עומדת להינשא, יהיה לי בית." האם לא חינכו אותה מינקות לְצָפות לכך כאל ייעודה האולטימטיבי? במהרה היא לומדת כי אף על פי שהבית שבו היא כלואה איננו גדול כמו המפעל, יש בו יותר דלתות כבדות וסורגים. הסוהר הממונה עליה מסור כל־כך לתפקידו, עד כי דבר אינו חומק מעיניו. וההיבט הטראגי ביותר של המאסר: הבית שוב אינו משחרר אותה מן השעבוד לעבודה בשכר. הוא רק מגדיל את נפח העבודה המוטלת עליה.

על פי הנתונים המעודכנים שהוצגו בפני "הוועדה לענייני עבודה, שכר וצפיפות אוכלוסין", עשרה אחוזים מכלל העובדות בשכר בניו־יורק נשואות, ובכל זאת הן נאלצות להמשיך לעבוד במשרות

ששכרן הוא הנמוך ביותר בעולם. הוסיפו לתמונה האיומה הזו את עבודות הפרך של משק הבית, ומה נותר מתפארתו של הבית המגונן? אפילו נערה מן המעמד הבינוני איננה יכולה לדבר על הבית שבו היא מתגוררת עם בעלה כעל בֵּיתה שלה, מכיוון שהגבר הוא שמעצב את החלל המקיף אותה, ואין זה משנה אם הבעל הוא בריון או מלאך. בין כך ובין כך, הנישואים מבטיחים לאשה בית רק בחסדי בעלה. שנה אחר שנה היא מתנהלת בתוך הבית שלו, עד שחייה ואנושיותה הופכים שטוחים, צרים ושוממים כמו סביבתה. אין להתפלא אם היא הופכת לנודניקית, קטנונית, שוחרת מדון, רכלנית ובלתי נסבלת, ומבריחה כך את הגבר מן הבית. הרי היא לא יכולה להסתלק מן הבית ברצונה — אין לה לאן ללכת. מלבד זאת, לאחר תקופה קצרה של חיי נישואים, של כניעה מוחלטת בכל רובדי אישיותה, האשה הממוצעת מאבדת את כל כישוריה להתנהל בעולם החיצוני. היא מזניחה את הופעתה, תנועותיה נעשות מגושמות. היא הופכת תלותית בהחלטותיה, פחדנית בשיפוטיה. היא נעשית לנטל ולמקור לשעמום, ורוב הגברים מפתחים כלפיה תיעוב ומיאוס. האם ניתן לדמיין אווירה הולמת יותר לניהולם של חיים מלאי השראה?

אבל הילדים, הילדים! כיצד אפשר לגונן עליהם שלא במסגרת הנישואים? ככלות הכול, האם אין זה השיקול החשוב ביותר? כמה כזב וצביעות יש באמירה הזאת! הנישואים מגוננים על הילדים, ואלפי נערים מושלכים אל הרחובות, נטושים וחסרי בית. הנישואים מגוננים על הילדים, ובכל זאת בתי היתומים והמוסדות לנוער מלאים עד אפס מקום, וידיה של ״האגודה למניעת התאכזרות לילדים״ עמוסות עבודה בניסיונותיה להציל את קורבנותיהם הקטנים של הורים ״אוהבים״, ולהעבירם לחסותה האוהבת יותר של אגודת גֶרִי. לנוכח מציאות זו, כמה נלעגים הם הדיבורים על הנישואים כמקלטם הבטוח של הילדים!

ייתכן שבכוחם של הנישואים "להביא את הסוס אל השוקת", אך האם הם הצליחו אי־פעם לאלצו לשתות? החוק יכלא את האב שֶׁסרח, וילביש אותו בבגדי אסיר. אך האם יש בכך כדי לשכך את רעבונו של הילד? מה מקומם של הנישואים כאשר אין להורה עבודה, או שהוא בוחר להתכחש להורותו? במקרים כאלה, הנישואים מסמיכים את החוק להביא את האיש ל"צדק", לכלוא אותו מאחורי סורג ובריח, אך גם אז שכר עבודתו אינו מועבר לילד, אלא לקופת המדינה. הילד מקבל רק זיכרון פוצע של אביו במדי אסיר מפוספסים.

ובאשר להגנה על האשה — כאן טמונה קללת הנישואים. לא שהם באמת מגוננים עליה, אך עצם הרעיון מקומם, מעליב ומשפיל במידה כזו, שדי בו כדי לגנות לעד את המוסד הפרזיטי הזה.

מוסד הנישואים דומה להסדר פטרנאליסטי אחר — הקפיטליזם. המשק הקפיטליסטי גוזל מן האדם את זכויותיו המולדות, מעכב את צמיחתו, מרעיל את גופו, מותיר אותו בבערותו, דן אותו לעוני ותלות, ואז מקים קרנות צדקה המשגשגות על שרידיו האחרונים של כבודו העצמי של האדם.

מוסד הנישואים הופך את האשה לגורם טפילי ותלותי. הוא נוטל ממנה את היכולת לנהל את מאבקי החיים, מכחיד את התודעה החברתית שלה, מצמית את דמיונה ואז אוכף עליה את חסותו החסודה, שאינה אלא מלכודת, פארודיה מעוותת של הטבע האנושי.

אם האמהוּת היא אמנם ההגשמה העילאית של טבע האשה, לאיזו הגנה היא זקוקה מלבד אהבה וחירות? הנישואים רק מזהמים, מעוותים ומשחיתים את טבעה של האשה. האין הם אומרים לאשה, רק משעה שאת נשמעת לחוקינו את זכאית להביא חיים לעולם? האין הם מוקיעים אותה על עמוד הקלון, משפילים ומבזים אותה אם היא מסרבת למכור את עצמה בעד זכותה

לאמהות? האין הנישואים מקדשים את האמהות רק כאשר זו נכפית על האשה, גם אם בתוך כך היא הרה תסכול ושנאה? ולעומת זאת, אם האמהות נולדת מבחירה חופשית, מאהבה, מסערת רגשות, מתשוקה לא־מאולפת, האין היא מכתירה את ראשו החף של הרך הנולד בעטרת קוצים וחורתת על מצחו באותיות של דם את שם־התואר המחריד, ממזר? אפילו ניחנו הנישואים בכל המעלות שמייחסים להם, די היה בפשעיהם כנגד האמהות כדי לְנָדּוֹתָם לעד ממחוזות האהבה.

אהבה — היסוד החזק והעמוק ביותר של החיים, מקור התקווה, האושר, ההתעלות. האהבה — מֵפֵרַת כל החוקים, פורעת כל המוסכמות. האהבה — המפסלת את הגורלות האנושיים ביד חזקה וחופשית מאין כמותה. כיצד יכול כוח חובק־עולמות שכזה להתגלם במוסד הנישואים, אותו עשב שוטה שהצמיחו המדינה והכנסייה?

אהבה חופשית? כאילו ניתן להעלות על הדעת אהבה שאינה חופשית! האדם רכש לעצמו תבונה, אך כל המיליונים שבעולם אין בכוחם לקנות אהבה. האדם שיעבד את הגוף, אך גם אם יגייס את כל הכוח שעל פני האדמה לא יעלה בידו לשעבד את האהבה. האדם כבש אומות שלמות, אך כל צבאותיו לא הצליחו לכבוש את האהבה. האדם כבל ואזק את הרוח, אבל עודנו חסר אונים למול האהבה. נישא על כס מלכותו, מוקף בכל ההוד וההדר שאוצרו יכול לצוות לו, האדם עודנו עני וגלמוד אם האהבה חולפת על פניו. ואם היא חונה במעונו, גם הבקתה הדלה ביותר תקרין על יושביה חום, חיים וצבע. כי בכוחה של האהבה להפוך קבצן למלך. כן, האהבה היא חופשית. היא אינה יכולה לפרוח אלא באקלימה של החירות. אז היא מעניקה את עצמה ללא שיור, גבול או מידה. משעה שהאהבה היכתה שורש, כל ספרי החוקים וכל אולמות המשפט לא יועילו כדי לעוקרה מן הקרקע. לעומת זאת, אם

האדמה עקרה מבראשית, כיצד יגרמו לה הנישואים להניב פרי? במקרה כזה, הנישואים משולים לפרפורם האחרון של חיים אוזלים על סִפּוֹ של המוות.

האהבה אינה זקוקה להגנה, היא ההגנה של עצמה. כל עוד האהבה היא שמולידה חיים, אף ילד אינו ננטש, סובל מרעב או גוֹוֵעַ בכמיהתו לחיבה. אני יודעת שזוהי האמת. אני מכירה נשים שהפכו לאמהות מתוך חירות ובאמצעות שותפות עם גברים שהן אהבו. רק מעטים מקרב יְלִידֵיהַ של שבועת הכלולות נהנים מן הדאגה, ההגנה והמסירות שהאמהות החופשית יכולה להרעיף.

מגיניה של הסמכות חוששים מבואה של האמהות החופשית, שמא תגזול מהם את טרפם. מי יילחם במלחמות? מי יְיַצֵר את העושר? מניין יבואו שוטרים וסוהרים אם האשה תסרב להביא לעולם ילדים ללא אבחנה? יש לשמר את המין האנושי! צועקים המלך, הנשיא, בעל ההון, הכומר. יש לשמר את המין האנושי, גם במחיר השפלתה של האשה לכלל מכונה — מה עוד שמוסד הנישואים הוא אמצעי הבקרה היחיד שלנו נגד ההתעוררות המינית המשחיתה של האשה. אך מאמצים קדחתניים אלה לשימורו של מצב השעבוד לא יועילו. לא יועילו גם צווי הכנסייה, מתקפות הזעם של המנהיגים, ואפילו זרועות החוק לא יועילו. האשה שוב אינה מוכנה להיות שותפה ליצירתו של מין שבניו החולניים, החלושים, התשושים והאומללים חסרים את הכוח או את האומץ המוסרי להשליך מעליהם את עול העוני והעבדות. היא מעדיפה להביא לעולם ילדים מעטים יותר וטובים יותר, שאותם היא תלד ותְגָדֵל באהבה ומתוך בחירה, ולא מכורח הנישואים. אנשי המוסר־למראית־עין שלנו עוד לא עמדו על עומקה של האחריות כלפי הילד, שאהבה מתוך חירות מעוררת בחיקה של אשה. מוטב לה למחול על תפארת האמהות מאשר להביא חיים לתוך אקלים מרעיל, ספוג מוות. אם תבחר להיות לאם, יהיה זה כדי להעניק

לילד מִכָּל הטוב והעמוק שישותה יכולה להניב. היא יודעת כי רק אם תִגְדַל בעצמה לְצִדו של יַלְדָהּ יהיה בכוחה לתרום לבניינן של גבריות ונשיות אמיתיות.

אין ספק שאיבסן עיצב את דמותה של מרת אַלְוִינְג בצלם החזון של האמהות החופשית. היא היתה בעבורו אם אידיאלית מכיוון שהיא חילצה את עצמה מן הנישואים ומכל הזוועות הכרוכות בהם, מכיוון שהיא ניתקה את שלשלאותיה, ושילחה את רוחה לעוף לחופשי עד שתשוב והִנֵה היא חזקה ושוקקת חיים. אבוי, זה היה מאוחר מכדי להציל את משוש חייה, את אוסוולד שלה. אך זה לא היה מאוחר מכדי להבין כי אהבה מתוך חירות היא תנאי הכרחי לחיים המניבים יופי. מי ששילמו בדם ובדמעות על ההתעוררות הרוחנית שלהם, כמו מרת אלוינג, דוחים את הנישואים כחובה חיצונית, חיקוי שטחי וריק של החיים האנושיים. הם יודעים כי האהבה, בין אם היא מהבהבת לרגע בודד ובין אם היא נמשכת לנצח, היא המצע היחיד שעליו תוכל לצמוח דמות אדם חדשה, שבהשראתו יוכל לקום עולם חדש.

התקופה שבה אנו חיים מצמצמת וממעטת את דמותו של האדם. בתנאים אלה, האהבה אכן זרה לרוב בני האדם. היא מוחרמת ונרדפת על צווארה, ומכה שורשים לעתים רחוקות בלבד, וגם אז היא קמלה וגוועת במהרה. עֶדְנַת מִרְקמיה נכתשת בעבודת הפרך של היומיום. נשמתה מורכבת מכדי להסתגל לחיכוך סיביו הגסים של המארג החברתי שלנו. היא מייבבת ונאנקת וסובלת ביחד עם אלה הזקוקים לה, אך חסרים את היכולת להעפיל אל פסגותיה.

יום יבוא. יבוא היום ובו יקומו גברים ונשים, יטפסו על ההר וייפגשו על פסגתו והנה הם גדולים וחזקים וחופשיים, נכונים לקבל, ליטול חלק, לרחוץ בקרני הזהב של האהבה. כנפי הדמיון וחזונות של המשורר לא ישכילו לחזות, ולו בקירוב, את מה שכוח־אדירים זה עתיד לחולל בחייהם של גברים ונשים. אם יצליח

העולם להוליד אי פעם אחוות אמת ואחדות, אלה לא יהיו משפטיו של מוסד הנישואים אלא פירות בטנה של האהבה.

קריקטורה בעיתון היידי דער גרוסער קונדס.
בכותרת: ״אמה מקבלת את עונשה״, ולמטה: ״הבוס של הסווט־שופ אומר: ראו איזה סקנדל! אני צריך עוד ילדים לעבודה, וזאת מרצה נגד ילדים. שילחוה לכלא!״

* האיור מתוך: Jewish Women’s Archive, "JWA – Emma Goldman" <http://www.jwa.org/exhibits/wov/goldman>

על זכות ההצבעה לנשים

אנחנו מתהדרים בעידן של התפתחות, של מדע, של קדמה. אם כך, האין זה מוזר שאנחנו עדיין מאמינים בסגידה לפֶטיש? הפטישים שלנו שונים אמנם בצורתם ובתוכנם ממושאי סגידתם של בני האדם בזמנים עברו, אך שליטתם בנפש האנושית נותרה הרסנית כשהיתה.

הפטיש המודרני שלנו הוא זכות ההצבעה לכול. אלה שלא השיגו עדיין את המטרה הזו יוצאים בשמה למהפכות עקובות מדם, ואלה שכבר המליכו עליהם את האלוהות הכול יכולה הזו מעלים למזבחה קורבנות כבדים. אבוי לכופרים המעזים לפקפק בקדושתה!

האשה נוטה לסגוד לפטיש עוד יותר מהגבר, ואף על פי שאליליה עשויים להתחלף, היא כורעת תמיד על ברכיה, ידיה מונפות למרומים ועיניה עיוורות לכך שרגלי האל שלה עשויות חומר. כך מאז ימי קדם האשה היא המעריצה הנלהבת ביותר של כל האלוהויות. כך היא נאלצה לשלם את המחיר שרק האלים יכולים לתבוע — את חירותה, דם לבה, עצם חייה.

האִמרה המפורסמת של ניטשה, ״כשאתה הולך אל האשה, קח עמך את השוט,״ נחשבת אלימה מאוד, אך ניטשה השכיל לתאר במשפט אחד את עמדתה של האשה מול אלוהויותיה.

הדת, בעיקר הדת הנוצרית, גוזרת על האשה עמדת נחיתות, חיים של שפחה. היא מוקיעה את טבעה וכובלת את נשמתה, ולמרות זאת אין לנצרות חסידה גדולה או מסורה מן האשה. אפשר אפילו לקבוע בביטחון כי לולא התמיכה שהיא מקבלת מן האשה, היתה הדת חדלה מזמן למלא תפקיד מכריע בחייהם של בני אדם. עוֹבדות הכנסייה האדוקות ביותר והמיסיונריות השקדניות ביותר ברחבי העולם כולו הן נשים, המעלות בהתמדה קורבן על מזבחם של האלים שכבלו את רוחן ושעבדו את גופן.

אותה מפלצת שאינה יודעת שובעה, המלחמה, שודדת מן האשה את כל מה שיקר לה ואהוב עליה. היא תובעת ממנה את אחֶיה, מאהביה ובניה, ובתמורה מעניקה לה חיים של בדידות וייאוש. ובכל זאת האשה היא התומכת הנלהבת ביותר והמאמינה האדוקה ביותר של אלוהי המלחמה. היא זו שמטפטפת ללבבות ילדיה את אהבת הכיבוש והכוח. היא זו הלוחשת על אוזני זאטוטיה שירי הלל למלחמה, ומנענעת את עריסת התינוק הנרדם לצלילי החצוצרות וקולות הרובים. האשה היא גם זו המכתירה את המנצח בשובו משדה הקרב. וכל אותה עת האשה היא זו המשלמת את המחיר הגבוה ביותר לאותה מפלצת שאינה יודעת שובעה, למלחמה.

על אלה יש להוסיף עוד את הבית. איזה פטיש נורא! כיצד הוא מוצץ את לשד החיים של האשה — אותו בית כלא מודרני בעל סורגי זהב. חזותו הנוצצת טחה את עיני האשה מראות את המחיר שהיא תיאלץ לשלם כרעיה, אם ועקרת בית. ובכל זאת דבקה האשה בבית, מתעקשת להיאחז בכוח המטיל עליה שעבוד.

אפשר לטעון כי דווקא מכיוון שהאשה מכירה במחיר הנורא שהיא נאלצת לשלם לכנסייה, למדינה ולבית, היא תולה את יהבה בזכות ההצבעה, שבכוחה לשלח אותה לחופשי. אפשר שזו עמדתן של מקצת הדוגלות בזכות ההצבעה לנשים. אך רובן מתנגדות

בתוקף לחילול קודש כזה. להפך, הן שבות ומדגישות שזכות ההצבעה תהפוך את האשה לעקרת בית או לנוצריה טובה יותר, ולאזרחית נאמנה במדינתה. זכות ההצבעה היא אפוא רק אמצעי לחיזוק כוחם המוחלט של אותם אלים שהאשה שירתה מאז ומעולם.

לכן אין פלא שהיא משתטחת באותה מידה של מסירות ולהט בפני האליל החדש, זכות ההצבעה לנשים. כמו בימים הרחוקים, היא מוכנה לשאת רדיפות, מאסרים, עינויים וכל צורה של גינוי, כשחיוך נסוך על פניה. כמו בימים הרחוקים, אפילו האשה הנאורה ביותר מצפה לנס שתחולל האלוהות של המאה העשרים — זכות ההצבעה. החיים, האושר, השמחה, החופש, העצמאות — כל אלה ועוד אמורים לנבוע מתוך זכות ההצבעה. במסירותה העיוורת לא מצליחה האשה להבין את מה שאנשי רוח הבינו כבר לפני חמישים שנה: שזכות ההצבעה היא עניין רע, שהיא אינה מקדמת אלא את שעבודם של אנשים, שהיא רק חסמה את עיניהם כדי שלא יוכלו לראות באיזו דרך ערמומית כופפו אותם להיכנע למרות.

תביעתה של האשה לזכות הצבעה שוויונית מבוססת במידה רבה על הטענה שזכויות האשה צריכות להשתוות לאלה של הגבר בכל ענייני החברה. לא היתה שום דרך לסתור את הטענה הזו, לו זכות ההצבעה באמת היתה זכות. אבוי לבערותו של מי שרואה בכפייה המוטלת עליו זכות. או שמא אין זו כפייה מן הסוג האלים ביותר, כשקבוצה אחת של אנשים קובעת חוקים, שהציות להם נאכף בכוח על קבוצה אחרת? ובכל זאת האשה זועקת לקבל את "הזדמנות הפז" הזו שזרעה כל־כך הרבה סבל בעולם, גזלה מבני האדם את יושרם וביטחונם העצמי, השחיתה אותם עד היסוד, והפכה אותם לטרף חסר ישע בידיהם של פוליטיקאים חסרי מצפון.

האזרח האמריקאי הטיפש, האומלל, החופשי! חופשי לרעוב, חופשי לנוע ולנוד בדרכים הראשיות של המדינה הגדולה הזו. הוא

נהנה מזכות הצבעה אוניברסלית, ובעזרתה הוא מחשל את השלשלאות שעל גופו. בתמורה הוא מקבל חוקי עבודה נוקשים, המונעים ממנו את הזכות להחרים, את הזכות לשבות, ולמעשה כל זכות, מלבד זכותו להיות נגזל מפירות עמלו. ובכל זאת, כל התוצאות ההרסניות הללו שהניב הפטיש של המאה העשרים לא לימדו את האשה דבר. עדיין יש מי שמבטיח לנו כי האשה תטהר את הפוליטיקה.

מיותר לציין שאינני מתנגדת לזכות ההצבעה לנשים על בסיס הטענה המקובלת שהן אינן ראויות לכך. אינני מוצאת שום סיבה פיזית, פסיכולוגית או מנטאלית שתצדיק מצב שבו אין לאשה זכות הצבעה ממש כמו לגבר. אך עובדה זו לא תוכל בשום אופן להסתיר מעיני את האבסורד הטמון באמונה שהאשה תצליח במקום שבו הגבר נכשל. הצבעתה של האשה לא תשפר את המצב, והיא עלולה אף לתרום להידרדרותו. ההנחה שהיא תצליח לטהר את מה שאינו ניתן לטיהור מאצילה לה כוחות על טבעיים. ומאחר שאסונה הגדול של האשה מאז ומעולם מקורו במבט הרואה בה מלאך או שטן, ישועתה האמיתית טמונה בהחזרתה אל פני האדמה כבת אנוש, המועדת לכל שגיאה או שטות. האם אנחנו מאמינים אפוא ששתי טעויות יתקנו זו את זו? האם אנחנו מניחים כי הרעל המפעפע כבר בפוליטיקה ידולל כאשר הנשים ייכנסו לזירה הפוליטית? אפילו החסידות הנלהבות ביותר של זכות ההצבעה לנשים יתקשו להאמין באיוולת כזו.

למעשה, מי שלמד לעומק את זכות ההצבעה האוניברסלית מבין כבר כי כל מערכות הכוח הפוליטי הקיימות הן אבסורדיות, וכלל אינן כשירות להתמודד עם הסוגיות הבוערות של החיים. השקפה זו באה לידי ביטוי גם בדבריה של אחת מן החסידות הנלהבות של זכות ההצבעה לנשים, ד״ר הלן סאמנר. במחקרה המרשים על ״שוויון בזכות ההצבעה״, היא אומרת: ״בקולורדו אנחנו מוצאים

כי שוויון בזכות ההצבעה מוכיח באופן הנחרץ ביותר את הריקבון המהותי והאופי המביש של המערכת הקיימת.״ ד״ר סאמנר מתייחסת אמנם למערכת מסוימת של הצבעה, אך אמירתה תקפה באותה המידה ביחס לכל המנגנון של השיטה הייצוגית. בתנאים כאלה, קשה להבין כיצד האשה, כגורם פוליטי, תביא תועלת לעצמה או לשאר האנושות.

עם זאת, אומרות חסידות זכות ההצבעה שבינינו, הביטו בארצות ובמדינות שבהן קיימת זכות הצבעה לנשים. ראו לאילו הישגים הגיעו הנשים — באוסטרליה, בניו־זילנד, בפינלד, במדינות הסקנדינביות, ובארבע המדינות שלנו, איידהו, קולורדו, ויומינג ויוטה. המרחק מאציל קסם, או כפי שאומר הפתגם הפולני: ״זה נראה טוב כי זה לא קרוב.״ כך אפשר להניח כי ארצות ומדינות אלה שונות מארצות ומדינות אחרות, ושיש בהן יותר חופש, יותר שוויון חברתי וכלכלי, הערכה גבוהה יותר לחיי אדם והבנה עמוקה יותר של המאבק החברתי הגדול ושל השלכותיו המכריעות על המין האנושי.

הנשים באוסטרליה ובניו־זילנד יכולות להצביע, ולהשפיע בדרך זו על תהליך החקיקה. האם תנאי העבודה שם טובים יותר מאשר באנגליה, שבה מנהלות הסופראז׳יסטיות מאבק הירואי כל־כך? האם האמהות שם טובה יותר, והילדים שמחים וחופשיים יותר מאשר באנגליה? האם האשה שוב אינה נתפשת כסחורה מינית גרידא? האם היא שחררה עצמה מן המוסר הכפול של הפוריטניות, המגדיר אמות מידה שונות לגברים ולנשים? איש מלבד האשה מגזע הפוליטיקאית המצויה לא יעז לענות על שאלות אלה בחיוב. ואם זהו המצב, נראה שיש משום גיחוך בנשיאת העיניים לאוסטרליה וניו־זילנד כאל מֶכָּה של הישגי זכות ההצבעה השוויונית.

מצד שני, מי שמכיר את התנאים הפוליטיים הממשיים באוסטרליה יודע שהפוליטיקה חנקה את העובדים כשאכפה

עליהם את חוקי העבודה הנוקשים ביותר, וקבעה כי כל שביתה שאינה מקבלת את אישורה של ועדה בוררת היא פשע השקול בחומרתו לבגידה.

אינני מתכוונת, ולו לרגע קט, לרמוז כי זכות ההצבעה לנשים היא האחראית למצב עניינים זה. מה שבכוונתי לומר הוא כי אין כל סיבה להצביע על אוסטרליה כעל מחוללת נסים בתחום הישגי האשה, מכיוון שידה קצרה מלשחרר את העובדים מִסד השעבוד לפוליטיקאים.

פינלנד נתנה לנשים זכות הצבעה שוויונית. יתרה מזו, היא העניקה להן גם את הזכות להיבחר לפרלמנט. האם כתוצאה מכך התפתחה אצלן יותר רוח גבורה והתלהבות מאשר בקרב נשות רוסיה? פינלנד, כמו רוסיה, מתקפדת תחת הצלפותיו האיומות של הצאר. היכן המוני הנערות הפיניות השמחות, כמו אחיותיהן הרוסיות, לצאת לסיביר למען מטרתן? פינלנד זקוקה נואשות למשחררים גיבורים. מדוע פתק ההצבעה לא יצר אותם? הפיני היחיד שיצא לנקום את נקמת עמו היה גבר, ולא אשה, והנשק שבו השתמש היה יעיל יותר מפתק ההצבעה.

ובאשר למצב כאן, בארצות־הברית: המדינות שבהן קיימת זכות הצבעה שוויונית לנשים מוצגות תמיד כדוגמה ומופת. אך האם פתק ההצבעה הביא במדינות אלה להישגים שנשים אינן נהנות מהם במידה רבה במדינות אחרות, או שלא ניתן היה להגיע אליהם בעזרת מאמצים נמרצים גם ללא פתק ההצבעה?

נכון, במדינות שבהן יש לנשים זכות הצבעה מובטחות להן גם זכויות קניין שוות. אך איזו תועלת צומחת מזכויות אלה לרוב הנשים, שאין להן רכוש, לרבבות העובדות בשכר החיות מן היד אל הפה? אפילו ד"ר סאמנר, שתפקידה מסמיך אותה לשפוט בעניינים אלה, מודה כי השוויון בזכות ההצבעה לא השפיע ואינו יכול להשפיע על מצבן של הנשים הללו. כחסידה נלהבת של זכות

ההצבעה לנשים, אשר נשלחה לקולורדו על־ידי ליגת העמיתים לזכות הצבעה שוויונית של מדינת ניו־יורק במטרה לאסוף חומר שיתמוך בתביעה לזכות הצבעה, מותר להניח כי היא תהיה האחרונה שתאמר משהו בגנות העניין. ובכל זאת, אנחנו שומעים ממנה כי, "זכות ההצבעה השוויונית השפיעה במידה מעטה בלבד על התנאים הכלכליים של נשים. נשים עובדות כמו גברים אך אינן משתכרות כמותם, ואף על פי שהאשה בקולורדו נהנית מאז 1876 מזכות הצבעה שוויונית באסיפות בתי הספר, שכרן של המורות במדינה זו נמוך מזה של המורות בקליפורניה." מצד שני, סאמנר איננה מצליחה להסביר את העובדה כי אף על פי שהנשים שם נהנות מזכות הצבעה שוויונית באסיפות בתי הספר מזה שלושים וארבע שנים, ומזכות הצבעה שוויונית מאז 1894, מפקד אוכלוסין שנערך לפני מספר חודשים מצא חמישה־עשר אלף ילדי בית ספר בעלי ליקויי למידה בדנוור לבדה. וכל זאת עם רוב של נשים במחלקת החינוך, ולמרות העובדה שנשים בקולורדו העבירו את "החוקים הנוקשים ביותר להגנה על ילדים ובעלי חיים." נשות קולורדו, "גילו עניין רב במוסדות המדינה המטפלים בילדים חוסים, בעלי ליקויים או מוזנחים." חמישה־עשר אלף ילדים בעלי ליקויים בעיר אחת — איזה כתב אישום נורא זה נגד טיפולן ודאגתן של נשים. מה נותר מתפארתה של זכות ההצבעה לנשים, לאחר שהיא נכשלה לחלוטין בסוגיה החברתית החשובה מכול, רווחתו של הילד? ולאן נעלם חוש הצדק המפותח יותר שהאשה היתה אמורה להביא אל השדה הפוליטי? היכן הוא היה ב־1903, כאשר בעלי המכרות יצאו למלחמת גרילה נגד איגוד הכורים המערבי, או כאשר הגנרל בֶּל השליט משטר של טרור, חטף אנשים ממיטותיהם באישון לילה, הבריח אותם אל מעבר לגבול, וזרק אותם למכלאות של שוורים, כשהוא מצהיר: "לעזאזל החוקה, האָלה היא החוקה?" היכן היו אז הנשים הפוליטיקאיות, ומדוע הן

לא השתמשו בכוח ההצבעה שלהן? אבל הן דווקא כן השתמשו בו. הן עזרו להביס את האדם הליברלי וההוגן ביותר, את המושל וייט. הוא נאלץ לפנות את מקומו למען בא־כוחם של בעלי המכרות, המושל פִּיבּוֹדִי, אויב העובדים, הצאר של קולורדו. "אין ספק כי גם לוּ היתה זכות ההצבעה מוגבלת לגברים בלבד התוצאה לא היתה גרועה יותר." אילו יתרונות צומחים אפוא לנשים ולחברה מזכות ההצבעה לנשים? הטענה המושמעת תכופות, שהנשים יטהרו את הפוליטיקה, גם היא איננה אלא מיתוס. האנשים המדקלמים את הססמה הזו אינם מכירים את התנאים הפוליטיים באיידהו, קולורדו, ויאומינג ויוטה.

האשה, שבמהותה היא פוריטנית, חותרת בלא לאות כדי להפוך את האחרים לטובים ככל שהם צריכים להיות לדעתה. כך היא שללה באיידהו את זכויות האזרח של אחותה מן הרחוב, כשהכריזה כי נשים בעלות "אופי המוני" אינן ראויות להצביע. שם התואר "המוני" לא התייחס, כמובן, לזנות במסגרת הנישואים. אין צורך לומר כי הימורים וזנות בלתי חוקיים נאסרו. בהקשר זה נושאים החוקים טבע נשי: הם תמיד אוסרים. בכך הם מפליאים לעשות: די במגמות שהם מתווים כדי לפתוח את כל השערים לגיהינום. עסקי הזנות וההימורים מעולם לא שגשגו כל־כך לפני שנחקקו נגדם חוקים.

בקולורדו, הפוריטניות של האשה קיבלה ביטוי דרסטי יותר. "אנשים המנהלים אורח חיים בלתי מהוגן בעליל, ואנשים בעלי זיקה למסבאות, הודחו מן הפוליטיקה מאז שהנשים קיבלו את זכות ההצבעה."* האם האח קומסטוק יכול היה להרחיק לכת יותר? האם האבות הפוריטניים יכלו לעשות יותר? אני שואלת את עצמי כמה נשים מבינות עד כמה חמור ההישג המפוקפק הזה. אני

* Helen Sumner. *Equal Suffrage*, Harper & Brothers, London, 1909

תוהה אם הן מבינות שבמקום לקדם את האשה, פעולות כאלה הופכות אותה למרגלת פוליטית בזויה, המחטטת בעסקיהם הפרטיים של אנשים, לאו דווקא בשמה של מטרה כלשהי, אלא מכיוון שכפי שאחת מנשות קולורדו אמרה, "הן נהנות להיכנס לתוך בתים שמעולם לא ביקרו בהם, ולגלות כל מה שאפשר לדעת עליהם, מבחינה פוליטית ומכל בחינה אחרת."* כן, וגם להיכנס אל תוך הנפש האנושית על כל פינותיה וקפלוליה הזערערים. כי אין בעולם דבר שיספק את תאוותן של רוב הנשים כמו שערוריה. ומתי אי פעם עמדו לרשותה של האשה הזדמנויות כמו אלה שזוכה להן הפוליטיקאית?

"חיים בלתי מהוגנים בעליל, ואנשים בעלי זיקה למסבאות." ללא ספק יהיה קשה להאשים את נציגיו הפוליטיים של הקול הנשי בחוש מידה מפותח. אפילו אם נניח כי אותם חטטנים יכולים להחליט מי מנהל חיים מהוגנים מספיק כדי לזכותו בגישה אל הזירה המהוגנת עד בלי די של הפוליטיקה, האם מכאן נובע כי בעלי המסבאות שייכים לאותה קטגוריה? הרי אין לזיווג הזה על מה לסמוך מלבד הצביעות וצרות האופקים האמריקאיות, הבאות על ביטויין בעקרון האיסור, המעודד את התפשטות השתיינות בקרב גברים ונשים בני המעמד העשיר, אך ניצב בקנאות על המשמר במקום היחיד שנותר לאדם העני. די בגישתה הצדקנית וצרת האופקים של האשה לחיים כדי להפוך אותה לאיום גדול יותר על החירות דווקא משעה שהיא מקבלת כוח פוליטי. הגבר התגבר מזמן על הדעות הקדומות שהאשה עדיין שקועה בהן. בשדה הכלכלי התחרותי, הגבר נאלץ לתרגל יעילות, לקבל החלטות, להדגים יכולת וכישורים. משום כך לא נותרים לו זמן או רצון למדוד את דרגת המוסריות של כל אדם בסרגל פוריטני. גם

* שם.

בפעילותו הפוליטית עיניו לא טחו מראות כי כמות ולא איכות היא חומר הבעירה של הפוליטיקה. ואם איננו שמרן סנטימנטלי או מאובן זקן, הוא יודע כי הפוליטיקה אינה אלא בִּיצה, וכזאת תישאר לעד.

נשים שיש להן היכרות כלשהי עם ההליך הפוליטי, מכירות את טבעה של המפלצת, אך בשאננותן האנוכית הן משכנעות את עצמן שאם רק יטפחו את המפלצת בחיקן, זו תהפוך רכה כטלה, מתוקה וטהורה. כאילו שנשים לא מכרו את קולותיהן. כאילו שלא ניתן לקנות פוליטיקאיות! אם אפשר לקנות את גופה של האשה בתמורה לתשלום חומרי, מניין שאי אפשר לקנות את קולה? גם המצדדים במתן זכות הצבעה לנשים אינם מכחישים כי דברים מעין אלה אמנם מתרחשים, בקולורדו ובמדינות אחרות.

כפי שכבר אמרתי, צרות האופקים של האשה בעניינים אנושיים איננה הנימוק היחיד נגד הטענה כי מבחינה פוליטית היא עליונה על הגבר. יש להוסיף לכך את הטפילות הכלכלית ארוכת השנים של האשה, שטשטשה לחלוטין את התפישה שלה ביחס למשמעותו של השוויון. היא מרעישה עולמות בדרישתה לשוויון זכויות, ועם זאת אנחנו למדים כי "רק נשים מעטות מוכנות להתגורר באזורים בלתי נוחים."* כמה פחותה משמעותו של השוויון בעיניהן בהשוואה לנשים הרוסיות, המוכנות לעקור לגיהינום עצמו למען הערכים שלהן!

האשה תובעת לעצמה אותן זכויות כמו הגבר, ועם זאת היא זועמת על כך שהוא אינו מקדם את נוכחותה בעמידת דום: שהוא ממשיך לעשן, נמנע מלהסיר את כובעו בקידה, ואיננו מזנק ממקום מושבו כמשרת. ייתכן שאלה עניינים פעוטים, אך בכל זאת הם מספקים מפתחות לטבען של חסידות זכות ההצבעה האמריקאיות.

* שם.

אין ספק, אחיותיהן האנגליות הצליחו להתגבר על הרעיונות המטופשים הללו. הן הוכיחו שוויון גם מול התביעות הגדולות ביותר שהופנו כלפי אישיותן וכוח העמידה שלהן. כל הכבוד לגבורה ולחוסן של הסופראז׳יסטיות האנגליות. הודות לשיטותיהן האנרגטיות והאגרסיביות, הן הפכו מקור של השראה לכמה מן הגבירות חסרות החיים ומשוללות חוט השדרה המובילות אצלנו את המאבק למען זכות ההצבעה. אך ככלות הכול, גם הסופראז׳יסטיות עדיין לא עמדו על מלוא משמעותו של שוויון אמיתי. אחרת איך אפשר להבין את המאמץ האדיר, העצום ממש, שהפעילו אותן לוחמות נועזות להשגת חוק קטן ועלוב, שיביא תועלת רק לקומץ של גברות בעלות נכסים, ולא יוסיף דבר וחצי דבר לרוב העצום של הנשים העובדות? אכן, כפוליטיקאיות הן חייבות להיות אופורטוניסטיות, ולהסתפק בחלק אם אינן יכולות לקבל הכול. אך כנשים ליברליות ואינטליגנטיות עליהן להבין כי אם פתק ההצבעה הוא כלי נשק, אז זה שנושל זקוק לו יותר מן המעמד העליון מבחינה כלכלית, הנהנה כבר מכוח רב מדי בזכות עליונותו הכלכלית.

המנהיגה האנגלית המבריקה של הסופראז׳יסטיות האנגליות, הגברת אֶמֶלִין פַּנְקְהֶרְסְט, הודתה בעצמה במהלך מסע הרצאות באמריקה, שלא ייתכן שוויון בין עליונים לנחותים מבחינה פוליטית. אם כך, כיצד יוכלו הנשים העובדות באנגליה, שכבר כעת הן נחותות מבחינה כלכלית לעומת הגברות העתידות להפיק רווחים מחוק שקלטון,* לעבוד לצד נשים שיהיו עליונות עליהן מבחינה פוליטית כאשר החוק יעבור? בנות המעמד של אָנני קיני, החדורות להט,

* שקלטון היה מנהיג לייבור, ומכאן ברור מאליו כי הוא יציע חוק שאינו מביא בחשבון את צורכיהם של בוחריו. הפרלמנט האנגלי מלא וגדוש בבוגדים ומוסרים שכאלה.

נאמנות וכוח התמסרות, ייאלצו מן הסתם לשאת על גבן, הכורע כבר תחת משקלם של אדוניהן הכלכליים, גם את גבירותיהן הפוליטיות. הן ייאלצו לעשות זאת גם אם יוחלט באנגליה על זכות הצבעה לכול, לגברים ולנשים. אין זה משנה מה עושים העובדים, הם אלה שנאלצים לשלם תמיד. המאמינים בכוחה של ההצבעה אינם מפגינים חוש צדק מפותח במיוחד כאשר הם נמנעים מלהטריד עצמם בבעיות של אלה שלטענתם היא תשרת יותר מכול.

עד לעת האחרונה ממש, היתה התנועה האמריקאית למען זכות ההצבעה לנשים עניין שנדון בטרקלינים, בניתוק גמור מן הצרכים הכלכליים של העם. כך למשל סוזן ב׳ אנתוני, שהיתה ללא ספק אשה יוצאת מן הכלל, הפגינה לא רק אדישות אלא גם יחס עוין כלפי העובדים. היא גם לא היססה להפגין את האנטגוניזם שלה כאשר יעצה ב־1869 לנשים לתפוס את מקומם של פועלי הדפוס השובתים בניו־יורק.* אינני יודעת אם היא שינתה את עמדתה בנושא זה לפני מותה.

יש אמנם כמה נשים הדוגלות בזכות ההצבעה וכורכות את מאבקן בזה של הנשים העובדות. כאלה הן, למשל, הפעילות בליגת איגוד הסחר של הנשים. אך הן מהוות מיעוט קטן, והפעולות שלהן הן כלכליות במהותן. השאר רואות בתנאיהם של העובדים הסדר צודק שנקבע על־ידי ההשגחה העליונה. מה היה עולה בגורלם של העשירים, לולא היו עניים בעולם? ללא שמונים מיליון עובדים בשכר, מה היה עולה בגורלן של אותן גברות עצלות, טפיליות, המבזבזות בשבוע אחד יותר ממה שקורבנותיהן מרוויחים בשנה? שוויון? מי שמע על זה?

מעטות הן הארצות המייצרות כל־כך הרבה יהירות והתנשאות כמו אמריקה. על אחת כמה וכמה האשה האמריקאית בת המעמד הבינוני. בעיני עצמה היא לא רק שווה לגבר, אלא גם עליונה עליו,

* Helen Sumner. *Equal Suffrage*, Harper & Brothers, London, 1909

במיוחד בטהרתה, בטוב לבה ובמידה המוסרית שלה. מה פלא שהאמריקאית הדוגלת בזכות ההצבעה לנשים מייחסת להצבעתה את הכוח לחולל נסים. ביהירותה הזחוחה היא איננה מסוגלת להכיר בכך שהרעיונות והמסורות המטופשים שלה־עצמה משעבדים אותה יותר מכל הגברים גם יחד. זכות ההצבעה לנשים לא תוכל לתקן את העובדה העצובה הזאת. היא תוכל רק להדגיש אותה, ואת זאת היא כבר עושה.

אחת המנהיגות האמריקאיות הגדולות טוענת כי אין להגביל את זכותה של האשה רק לשכר שווה — היא צריכה להיות זכאית על פי חוק גם לשכר של בעלה. אם הוא ייכשל בפרנסתה, יש לעטות עליו מדי אסיר, ואת הכנסותיו בבית הכלא להעביר לאשתו שוות הזכויות. דוברת מבריקה אחרת מסבירה שהעוול החברתי, שהמוחות המזהירים ביותר בתבל כולה לא יכלו לו, יעבור מן העולם ברגע שבו הקול הנשי יאמר את דברו. לא נותר אלא להצטער על כך שבורא עולם הציג כבר בפנינו את תכניתו המופלאה לפני שניתנה לנשים הדוגלות בזכות הבחירה הזדמנות להציע את גרסתן המשופרת ולתפוס את מקומו.

אין דבר מסוכן יותר מפירוקו של פטיש. אמנם הותרנו כבר מאחורינו את התקופה שבה הובל מי שנחשד בכפירה כזאת אל הגרדום, אבל הרוח צרת האופקים, המוקיעה את מי שמעז לחלוק על רעיונות מקובלים, עוד נושבת בינינו. לכן בוודאי יגנו אותי כיריבתה של האשה. אך לא יהיה בכך כדי להרתיע אותי מלהתמודד עם השאלה במישרין. אני חוזרת על מה שאמרתי בתחילה: אינני חושבת שהאשה תדרדר את הפוליטיקה, אבל אני גם לא מאמינה שהיא תשפר אותה. ואם אין בכוחה לתקן את טעויותיו של הגבר, מדוע עליה להנחיל ולהנציח אותן?

ייתכן שההיסטוריה היא תל של שקרים. עם זאת, היא כוללת כמה אמיתות, והן המדריך היחיד שיש לנו לעתיד. ההיסטוריה של

הפעילויות הפוליטיות של הגברים מגלה כי אלה לא העניקו להם דבר שלא יכלו להשיג בדרך ישירה יותר, שהיתה גובה מחיר נמוך יותר ומבססת את הישגיהם לאורך ימים. למעשה, כל בדל הישג היה כרוך בקרב מתמיד, במאבק בלתי פוסק לביסוס עצמי. דבר לא הושג באמצעות זכות ההצבעה. אין שום סיבה בעולם להניח כי פתק ההצבעה סייע או יסייע אי פעם לאשה בחתירתה לשחרור.

ברוסיה, הארץ החשוכה מכול, תחת משטר שאין עריץ ממנו, האשה הפכה שווה לגבר. היא לא עשתה זאת בעזרת פתק ההצבעה, אלא בכוח רצונה להיות ולעשות. היא כבשה את תחומי הלימוד ומשלחי היד לשדרותיהם, וזכתה בהערכתו של הגבר, בכבודו ובשותפותו לדרך. יתרה מזאת: היא זכתה בהוקרה ובכבוד מצד העולם כולו. וגם את זה לא הביאה לה זכות ההצבעה, אלא הגבורה המופלאה שלה, חוסנה, יכולתה, כוח הרצון וכושר ההתמדה שלה במאבק לחירות. היכן, בארצות שיש בהן זכות הצבעה לנשים, קיימות נשים שבאמתחתן ניצחון כזה? גם כאשר אנחנו בוחנים את ההישגים של האשה באמריקה, אנחנו מגלים שמשהו עמוק וחזק יותר מזכות ההצבעה עזר וממשיך לעזור לה בצעידתה אל עבר השחרור.

לפני ששים ושתיים שנים בלבד, בוועידת מפלי סֶנֶקָה, קומץ של נשים הציב מספר דרישות בשם זכותן של הנשים לחינוך שווה, ולגישה שווה למקצועות ולמשלחי היד השונים. איזה הישג נפלא, אילו ניצחונות מופלאים! מי מלבד הנבערים ביותר מעז עדיין לדבר על האשה כעל משרתת ביתית ותו לא? מי מעז כיום לטעון כי הדרך למקצוע זה או אחר צריכה להיות סגורה בפניה? מזה שישים שנה ויותר, האשה הולכת ומעצבת לעצמה סביבה חדשה וחיים חדשים. היא בונה את עצמה כמעצמה עולמית בכל תחום של המחשבה והפעילות האנושית. וכל זאת ללא זכות ההצבעה, ללא הזכות לחוקק חוקים, ללא "זכות היתר" להפוך לשופטת, סוהרת או תליינית.

כן, אפשר שיהיה מי שיכריז עלי כאויבתה של האשה. אך אם זה המחיר שנגזר עלי לשלם כדי לעזור לה לראות את האור, לו יהי כן.

אסונה של האשה איננו בחוסר יכולתה לעשות עבודה של גבר, אלא בהתעקשותה לבזבז את כוח חייה בניסיון להתעלות עליו, כשמאחוריה מסורת של מאות שנים המנשלת אותה מן הכוח הפיזי הדרוש לה כדי להדביק את הקצב שלו. כן, אני יודעת שהיו כאלה שהצליחו, אך באיזה מחיר, באיזה מחיר נורא! אין זה משנה מה סוג העבודה שהאשה עושה. חשוב יותר לשאול איזו איכות היא מביאה עמה לעבודה. היא לא יכולה להאציל על זכות ההצבעה או על פתק ההצבעה שום איכות חדשה, והם אינם מסוגלים להעניק לה דבר שיוכל לפתח את איכויותיה. ההתפתחות שלה, החופש שלה, העצמאות שלה — אלה חייבים לבוא ממנה ודרכה. ראשית, דרך הצגתה את עצמה כאישיות ולא כסחורה מינית. שנית, באמצעות שלילת הזכות של כל אדם אחר על גופה: באמצעות הסירוב ללדת ילדים, אלא אם היא רוצה בהם; באמצעות הסירוב לשרת את האל, המדינה, החברה, הבעל, המשפחה וכן הלאה; באמצעות הפיכת חייה לפשוטים יותר, ובה־בעת עמוקים ועשירים יותר. בכוחה לעשות זאת באמצעות הניסיון ללמוד את משמעות החיים ולחקור את צפונותיהם תוך התגברות על הפחד מדעת הציבור ומגינוניו. רק כך, ולא באמצאות פתק ההצבעה, תצא האשה לחופשי, ותהפוך לכוח שכמוהו לא נראה עוד בעולם. כוח של אהבה אמיתית, שלום והרמוניה. אש נשגבת, שבכוחה להעניק חיים, לברוא גברים ונשים חופשיים.

רוקדת עם פמיניסטיות

אליקס־קייט שולמן

"אם לא יניחו לי לרקוד, איני רוצה להיות חלק מהמהפכה שלכם," אמרה אמה גולדמן (1940-1869), פמיניסטית, גיבורה, פעילה אנרכיסטית, עורכת, סופרת, מורה, אסירה לשעבר ובאופן כללי, טראבל־מייקרית מקצועית.

האומנם? או שמא היא אמרה: "אם לא יניחו לי לרקוד, איני מוכנה לקחת חלק במהפכה שלכם", בדומה להצהרה שמעטרת את חולצת הטי הסגולה שלי מתחת לתצלומה של אמה, אשה ביישנית למראה בכובע רחב תיתורה. או שמא היה זה: "אם איני יכולה לרקוד כל הדרך אל המהפכה, אז אין זו המהפכה שלי," ציטוט שהופיע ב־1983 בניסוח מחודש בטקסט שאינו סקסיסטי אך בה בעת נחשב מסורתי — בהגדה של פסח?

לאמתו של דבר, חרף העובדה שהאמירה הרגשית הזו הולמת בהחלט את אמה גולדמן, בהיותה בבחינת הצהרה שהיא נהגה להשמיע לעתים תכופות ולנהוג לפיה, היא לא כתבה אף לא אחד מן המשפטים שצוטטו לעיל, למרות שמזה עשרים שנה נהוג לייחס לה כל אחת ואחת מן הציטטות הללו ועוד כמה נוספות המתנוססות על גבי פוסטרים, תגים, חולצות טריקו, פגושים של מכוניות, כרזות ענק וגם מאמרים וספרים. להלן מקצת הדברים שגולדמן כתבה באוטוביוגרפיה שלה, "לחיות את חיי", שהתפרסמה ב־1931:

* התפרסם בכתב־העת *Women's Review of Books* ב־3 בדצמבר 1991.

כשהחלו הריקודים, הייתי בין אלה שרקדו בשמחה וללא לאות. ערב אחד ניגש אלי נער צעיר, דודנו של סאשה (אלכסנדר ברקמן), ולקח אותי הצדה. בארשת פנים רצינית, כאילו זה עתה התבשר על מותו של חבר יקר, הוא לחש באוזני שריקוד אינו הולם תועמלנים פוליטיים. ללא ספק, הוסיף, זה לא מכובד לרקוד באופן כה פזיז ושלוח־רסן. התנהגות מעין זו אינה מכובדת ואינה יאה למי שעתידה להפוך לכוח עולה בתנועה האנרכיסטית. קלות הדעת שהפגנתי, עלולה להזיק ל״מטרה״.

רתחתי מזעם בשל התערבותו נטולת הבושה של הנער. ביקשתי שלא יתערב בעניינים שאינם נוגעים לו, והוספתי שנמאס לי שמטיחים בי שוב ושוב אותו משפט בדבר ה״מטרה״. לעניות דעתי, מטרה הדוגלת באידיאל נפלא כגון אנרכיזם ושואפת להשתחרר מכבלי הדעות הקדומות והמוסכמות החברתיות, אינה אמורה לתבוע מבני האדם להתכחש לחיים ולהנאה מהם. עמדתי על כך שבשם ״המטרה״ שלנו איני אמורה להפוך לנזירה, וכי אסור שהתנועה תהפוך למנזר. אם הדברים יגיעו לידי כך, איני מעוניינת בזאת. ״אני מעוניינת בחופש, בזכות לביטוי עצמי ובזכותו של כל אחד ואחת להיות יפהפיים, קורנים״. זו הייתה משמעותו של האנרכיזם מבחינתי והתכוונתי לחיות לפי העיקרון הזה — כשאני מתריסה נגד עולם ומלואו: בתי הסוהר, הרדיפות, הכול. כן, ואני מתכוונת לחיות לאור האידיאל הזה חרף הגינויים שעמיתיי למאבק עלולים להטיח בי.

(*Living My Life*, ניו־יורק, הוצאת ׳קנופף׳, 1934, עמוד 56).

אם יותר לי, בשגגה או בעקיפין, אני נושאת באחריות מסוימת לעובדה שדבריה של גולדמן הוצאו מהקשרם המקורי, בשעה שנוסחו מחדש כפרפראזה הידועה לכול. למען הסדר הטוב, ברצוני להבהיר עתה במה מדובר. כך החל הכול. מתישהו בתחילת שנת 1973, התקשר אלי אדם בשם ג׳ק פראגר, אנרכיסט ותיק שעבד ב׳מרכז האנרכיסטי׳ ששכן ברחוב לפאייט 339 בלוֹאֶוור איסט־סייד של מנהטן — בניין שכיום קבעו בו את משכנן תנועות רדיקליות שונות, כולל תנועות אנרכיסטיות ו׳האגודה האנטי־מלחמתית׳. בדומה לרדיקלים מסורים רבים מן העידן שקדם לזה של הוצאות־לאור שולחניות, גם הוא היה דַּפָּס. ג׳ק סיפר לי על הרעיון המקורי שצץ במוחו: גיוס כספים שנועד להדפסת דיוקנה של אמה גולדמן

על של חולצות טריקו, ומכירתן בסנטרל־פארק בזמן הפסטיבל הענק, הממשמש ובא, לרגל סיומה של מלחמת וויטנאם. מכיוון שהוא נכח פעם באחת מהרצאותיי לאנרכיסטים על הפמיניזם של אמה גולדמן (בתום עשורים של אלמוניות גמורה, כשלא ניתן היה להשיג את כתביה משום שההוצאות לא הדפיסו מהדורות חדשות, לפתע שבה אמה וניצבה במרכז השיח הציבורי כגיבורה של התנועה לשחרור הנשים), ולפיכך החליט להתקשר אלי והפציר בי לסייע לו.

זמן מה קודם לכן הוצאתי לאור שני ספרים על אמה גולדמן: ביוגרפיה וקובץ של מסות פרי עטה. תצלומיה הופיעו בשני הספרים. ג׳ק שאל אם אהיה מוכנה למסור לו תצלום שלה, ובנוסף ביקש שאמליץ לו על ביטוי או על משפט מכתביה של אמה, שעשוי להתאים ככיתוב על גבי החולצות.

שבעת רצון לנוכח ההזדמנות לפרסם את משנתה הפמיניסטית של אמה, בפרט בקרב חסידים שלעתים אינם נלהבים לחלוק את משנתה עם חברי תנועה אחרת, שאינה נחשבת אנרכיסטית למהדרין, הצעתי לו להדפיס תמונה שבה אמה נראית חסונה וללא כובע לראשה כשהיא מרכיבה משקפיי־מַצבט, והמלצתי לו לקרוא מספר קטעי פרוזה, בפרט אפיזודות שעוסקות בריקוד, שלטעמי המחישו היטב את טבעה הפמיניסטי ומלא החיות. האם הצעתי לו להשתמש בהצהרתה של אמה בדבר ״חופש, הזכות לביטוי עצמי, וזכותו של כל אחד ואחת להיות יפהפיים וקורנים״? יתכן. לאות תודה, הציע לי ג׳ק לקנות כמות גדולה של חולצות ככל שארצה, במחיר הקרן.

כעבור מספר ימים, כשבאתי לקחת את חולצותיי ואת התצלום יקר־הערך שהשאלתי לו, הופתעתי לנוכח הפרשייה הידועה של אמה על רחבת הריקודים, כשהיא פרושה לה באופן נועז על גבי החולצה — בדמות הגרסה הראשונה (והמוכרת ביותר) של הססמה שהפכה בינתיים לנפוצה מכולן: ״אם לא יניחו לי לרקוד, איני רוצה להיות חלק מהמהפכה שלכם.״

חיפשתי את ההצהרה הזו בכתביה של אמה, אך לא מצאתי דבר. אולם ג׳ק היה שבע רצון. מועד הפסטיבל משמש ובא ואמה נראתה מלאת חיים בהדפס בצבעי אדום־שחור כשברקע שלל צבעים עשירים, כך שפשוט לא הייתי מסוגלת לבטא התנגדות כלשהי לטובת הניסיון לשמור אמונים לאמת הלמדנית. בסופו של דבר המשפט שנלקח מ״הכתבים הגנוזים״, הופיע על רק על שניים מבין מגוון סוגי חולצות הטריקו, ומן הסתם לא ניתן לתבוע שהכיתוב יהיה מהימן ומדויק לפי סטנדרטים הדומים לאלה המחייבים את המו״לים שמפרסמים ביקורות מהללות על גבי ספריהם. ובסופו של דבר, רוח הדברים מבטאת נאמנה את דמותה של אמה.

אבל משק כנפי ההיסטוריה (וגם האופנה) מתנפץ על נקלה בעידן זה של רעבתנות לניכוס פמיניסטי, וכך הועתקה הססמה המקורית וזכתה לתפוצה מרשימה; בארצות־הברית ומחוצה לה; תפוצה מחתרתית ועילית גם יחד. לפעמים העובדה שלא ניתן להשוות ציטטה מסוימת לטקסט המקורי, משנה אותו באופן דומה לזה של ילדים שמשחקים ב״טלפון שבור״, עד שהחירות הראשונית והבטוחה בעצמה שג׳ק ניכס, פרשה כנפיים והפכה לדבר חוכמה בר־ציטוט, כשהיא מגביהה עוף אל ממלכת המיתוסים.

לאחר שכל חולצותיי המקוריות נמסרו לחברים ושלי נעשו דהויות וסמרטוטיות, החלטתי לקנות חולצה חדשה. אבל החולצה החדשה, שנרכשה בחנות ספרים באפ־טאון, התהדרה לה בתצלום אחר של אמה. הפעם היא חבשה כובע רפוי, שונה מזה שהופיע בגרסה הקודמת שהפכה למיתוס מן האגדות. היה זה תצלום שונה מדיוקנה המתנוסס על תג, שאני עונדת מדי פעם בגאווה על דש הבגד. אבל היי, אם אינך יכולה להתלבש באופן החביב עליך, מי ירצה לקחת חלק במהפכה שלך?

מאנגלית: רונית ליברמנש